

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та страхування

БРИГІДИР Надія Зеновіївна

Управління активами і пасивами суб'єкта
господарювання / Asset and Liability Management of the
Entity

спеціальність: 8.03050801 - Фінанси і кредит
магістерська програма - Управління фінансами суб'єктів господарювання
Магістерська робота

Виконав студент групи ФСГм-21 Н.
З. Бригідир

Науковий керівник: к.е.н., Т. В.
Письменна

Магістерську роботу допущено до
захисту:

" __ " _____ 20 __ р.

Завідувач кафедри **О. В.Кнейслер**

ТЕРНОПІЛЬ -2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи управління активами і пасивами підприємства	6
1.1. Поняття активів підприємства, їх види та значення	6
1.2. Економічний зміст та теоретичні засади пасивів підприємства, їх склад.....	14
1.3. Політика управління активами і пасивами на підприємстві.....	23
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. Практика управління активами і пасивами підприємства	31
2.1. Аналіз обсягу та структури активів підприємства.....	31
2.2. Оцінка пасивів підприємства.....	40
2.3. Показники ефективності управління активами і пасивами підприємства.....	47
Висновки до розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3. Напрямки вдосконалення управління активами і пасивами підприємства	64
3.1. Шляхи оптимізації активів і пасивів підприємства.....	64
3.2. Підвищення ефективності управління активами і пасивами підприємства.....	79
Висновки до розділу 3.....	90
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97
ДОДАТКИ	109

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У період загостреної конкуренції в економічній діяльності суб'єктів господарювання важливу роль відіграють показники фінансової стійкості, що значно збільшує значення аналізу фінансового стану. Для того, щоб підприємство змогло зберегти свої ринкові позиції, необхідно ефективно управляти його активами та пасивами. Аналіз якості управління активами і пасивами дасть змогу оцінити ефективність та рентабельність економічної діяльності підприємства і перспективи його розвитку, а потім відповідно до отриманих результатів – прийняти обґрунтовані рішення.

У наукових працях проблеми управління активами і пасивами підприємства досліджували такі науковці, як: Качура А. Є., Кірсанова Т. О., Кнейслер О. В., Момот Т. В., Налукової Н. І., Островська Г. Й., Павленко І. М., Поддєрьогін А. М., Щаділова С. Н., Швидаренко М. В. та інші.

Серед недоліків процесу управління активами та пасивами підприємства можна виділити відсутність чіткого механізму управління, за допомогою якого менеджери могли би приймати ефективні управлінські рішення, які сприятимуть покращенню фінансових показників. Оскільки економічне середовище в країні негативно впливає на роботу підприємства, тому загострюється потреба наявності цілісного механізму управління активами і пасивами. З огляду на зазначене вище, тема дослідження потребує розвитку в теоретичному та практичному напрямках.

Об'єктом дослідження є процес управління активами і пасивами підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади управління активами і пасивами підприємства.

Мета дослідження. Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних основ та аналіз практики управління активами і пасивами підприємства, а також визначення напрямків удосконалення управління активами та пасивами підприємства.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити суть поняття активів підприємства, визначити їх види та обґрунтувати значення;
- розкрити суть і визначити склад пасивів підприємства;
- дослідити політику управління активами і пасивами на підприємстві;
- проаналізувати обсяг і структуру активів підприємства;
- дати оцінку пасивів підприємства;
- розрахувати показники ефективності управління активами і пасивами підприємства;
- визначити шляхи оптимізації активів і пасивів підприємства;
- обґрунтувати напрямки підвищення ефективності управління активами і пасивами підприємства.

Методи дослідження. У процесі написання магістерської роботи при обґрунтуванні теоретичних основ управління активами і пасивами підприємства використані такі методи наукового дослідження: абстрагування, аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, системний та інші. У процесі аналізу практики управління активами і пасивами підприємства застосовані наступні методи наукового дослідження: формалізація, вимірювання, статистичний, аналітичний, порівняння та інші. При визначенні напрямків удосконалення управління активами та пасивами підприємства використані методи ідеалізації, прогнозування, узагальнення та інші.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних основ управління активами і пасивами підприємства, що зводиться, зокрема, до дослідження політики управління активами і пасивами на підприємстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що за результатами аналізу практики управління активами і пасивами підприємства визначено напрямки вдосконалення управління активами та пасивами на підприємстві.

Інформаційна база дослідження – законодавчі акти та нормативно-правові документи України, монографічні дослідження, наукові статті, матеріали наукових і науково-практичних конференцій, навчальна література, фінансова звітність підприємства.

Апробація результатів дослідження. На основі матеріалів дослідження опубліковано дві наукові праці в збірниках “Актуальні проблеми корпоративних фінансів та фінансових ринків в умовах глобалізації” і “Формування єдиного європейського фінансового простору та розвиток світової фінансової думки”.

Структура магістерської роботи. У першому розділі магістерської роботи розкрито суть поняття активів підприємства, визначено їх види та обґрунтовано значення; розкрито суть і визначено склад пасивів підприємства; досліджено політику управління активами і пасивами на підприємстві. У другому розділі магістерської роботи проаналізовано обсяг і структуру активів підприємства; дано оцінку пасивів підприємства; розраховано показники ефективності управління активами і пасивами підприємства. У третьому розділі роботи визначено шляхи оптимізації активів і пасивів підприємства; обґрунтовано напрямки підвищення ефективності управління активами і пасивами підприємства.

Обсяг магістерської роботи становить 122 сторінки комп’ютерного тексту. У ній міститься 22 таблиць та 8 рисунків. Додатків налічується 6. Список використаних джерел складають 110 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття активів підприємства, їх види та значення

Діяльність кожного підприємства спрямована на отримання прибутку шляхом виготовлення продукції та надання різного виду послуг. Для цього суб'єкт господарювання повинен мати в розпорядженні майно (машини, обладнання, сировину, будівельні споруди тощо), що у процесі виробництва переносить свою вартість на вартість виготовленої продукції. Головним завданням підприємства є формування достатньої кількості перерахованих вище ресурсів, щоб забезпечити безперебійний процес виробництва, оскільки будь-який збій призведе до фінансових збитків. Для цього ведеться облік майнових ресурсів у балансі. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 “Баланс” в розділі активи відображається лише те майно, яке можна достовірно оцінити в грошовому вимірі, а в майбутньому від такого майна очікується одержання прибутку.

У наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів пропонується безліч визначень поняття “активи підприємства”, окремі з них подано в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Наукові підходи до визначення поняття “активи підприємства”

№ з/п	Автор	Визначення
1	2	3
1.	А.М. Поддєрьогін	Активи – ресурси, які перебувають у розпорядженні підприємства і використання яких веде до збільшення економічних вигод у майбутньому.
2.	В.П. Савчук	Активи підприємства – це його ресурси, які повинні принести підприємству вигоди у майбутньому.
3.	Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова	До активів відносять всі види майна підприємства, що належать йому на праві власності та використовуються для здійснення статутної діяльності.

Продовж. табл. 1.1

1	2	3
4.	В.М. Шелудько	Активи підприємства – це майно в його матеріальній та нематеріальній формах, придбане підприємством за рахунок власних або залучених ресурсів, що перебуває у його розпорядженні та призначене для використання у фінансово-господарській діяльності з метою отримання прибутку.
5.	Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна	Активи балансу містять відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, тобто про вкладення в конкретне майно і матеріальні цінності, про витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції та про залишки вільної готівки.
6.	О.С. Філімоненков	Активи – сукупність засобів праці та предметів праці, які беруть участь у створенні продукту.
7.	І.О. Бланк	Активи – економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою одержання прибутку.
8.	Л.П. Василенко	Активи підприємства являють собою контрольовані ним економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого у них капіталу, що характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю і здатністю генерувати дохід, постійний оборот яких у процесі використання пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності.
9.	А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк	Активи – економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються в господарській діяльності та належить підприємству на правах власності, чи у формі претензій (вимог) за зобов'язаннями інших осіб.
10.	Є.С. Стоянова	Активи підприємства відображають інвестиційні рішення, прийняті компанією за період її діяльності.
11.	Джей К. Шим, Джоел Г. Сігел	Активи – все те, чим володіють, наприклад, земля і машини.
12.	В.М. Суторміна, В.М. Федосов	Активи – це економічні ресурси компанії, які мають принести дохід у результаті очікуваних операцій.

Примітка. Складено автором на основі [20, с. 472].

Враховуючи подані вище визначення, можна вважати, що активами підприємства виступають економічні ресурси, які є його власністю та використовуються ним у процесі господарської діяльності, а в майбутніх періодах очікується отримання прибутку від їх використання.

Оскільки активи – це майнові цінності підприємства, які мають вартість, то питанню її визначення приділяється багато уваги. Результати оцінки вартості активів впливають на різні аспекти господарської діяльності підприємства:

- 1) визначають об'єктивність бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності;
- 2) визначають потребу в капіталі, необхідному для формування активів;
- 3) вартість активів впливає на рівень собівартості продукції та цінову політику;
- 4) реальна оцінка вартості активів визначає об'єктивність фінансових результатів діяльності;
- 5) вартість активів використовується під час залучення підприємством кредитів для їх майнового забезпечення;
- 6) оцінка вартості активів є обов'язковою при майновому страхуванні;
- 7) вартість активів являє собою базу для розрахунків з метою оподаткування;
- 8) вартість активів безпосередньо впливає на формування показника ринкової вартості підприємства, який у системі фінансового менеджменту є одним з найважливіших [110, с. 111].

В Україні стандарти ведення бухгалтерського обліку, а саме активу і пасиву балансу, контролюються нормативними актами. У попередні роки відбулися суттєві зміни в системі ведення бухгалтерського обліку, що призвело до переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності. До 7 лютого 2013 року стандарти бухгалтерського обліку контролювали такі документи:

- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”;
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”;
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати”;
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 “Звіт про рух грошових коштів”;

– Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 5 “Звіт про власний капітал”.

З 7 лютого 2013 року стандарти бухгалтерського обліку контролюються такими документами:

– Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Н(С)БО 1);

– Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2 “Консолідована фінансова звітність” (Н(С)БО 2).

Окрім змін, названих вище, відбулися зміни в розділах і статтях активу балансу, а саме:

1) До змін розділи активу балансу були такими:

I. Необоротні активи.

II. Оборотні активи.

III. Витрати майбутніх періодів.

IV. Необоротні активи та групи вибуття.

2) Після змін розділи активу балансу стали такими:

I. Необоротні активи.

II. Оборотні активи.

III. Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття.

За детальнішими змінами в розділах і статтях активу балансу можна простежити в табл. 1.2.

У першому розділі “Необоротні активи” відображаються довгострокові активи, споживання яких здійснюється в термін, більший ніж один операційний цикл, а також у поточному році не передбачається конвертація активів у гроші. Характерною особливістю необоротних активів є їх використання у виробництві, а не продаж.

Після нововведень у першому розділі відбулися такі зміни: у статтях основні засоби і нематеріальні активи не вказується їхня залишкова вартість; довгострокові біологічні активи зазначаються за справедливою вартістю.

Таблиця 1.2

**Порівняльна структура активу “Балансу” (“Звіту про фінансовий стан”)
за П(С)БО 2 та Н(С)БО 1**

Розділ активу балансу	Нормативний документ	
	П(С)БО 2 “Баланс”	Н(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”
I. Необоротні активи	<ul style="list-style-type: none"> - Нематеріальні активи - Незавершені капітальні інвестиції - Основні засоби - Довгострокові біологічні активи - Довгострокові фінансові інвестиції - Довгострокова дебіторська заборгованість - Відстрочені податкові активи - Інші необоротні активи 	
		Інвестиційна нерухомість
II. Оборотні активи	<ul style="list-style-type: none"> - Запаси - Поточні біологічні активи - Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги - Дебіторська заборгованість за розрахунками - Інша поточна дебіторська заборгованість - Гроші та їх еквіваленти 	
		<ul style="list-style-type: none"> - Поточні фінансові інвестиції - Інші необоротні активи - Витрати майбутніх періодів
Розділ III	Витрати майбутніх періодів	Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття
Розділ IV	Необоротні активи та групи вибуття	

Примітка. Складено автором на основі [93, с. 76].

У другому розділі “Оборотні активи” відображаються грошові кошти та їхні еквіваленти й інші активи, що авансуються у фонди обігу та виробничі фонди, споживання чи використання яких здійснюється протягом одного виробничого циклу або ж протягом терміну, який не перевищує дванадцяти місяців з дати балансу. Вартість оборотних актив у процесі виробництва повністю переноситься на вартість виготовлених товарів, забезпечуючи тим самим безперебійний виробничий процес.

У бухгалтерському балансі до оборотних активів відносять матеріально-виробничі запаси, які включають:

– матеріально-речові цінності, які використовуються у тому чи іншому виді діяльності як предмети праці (сировина і матеріали, комплектуюча продукція, запасні частини, паливо тощо);

– продукти праці: готова до реалізації продукція, товари (на складах постачально-збутових, торгівельно-закупочних та інших торгівельних організацій), напівфабрикати власного виробництва, а також продукція незавершеного виробництва (продукція, яка не пройшла весь технологічний цикл обробки: вироби не укомплектовані, які не пройшли випробувань та технічну прийомку, незавершені роботи);

– засоби праці, які приносять дохід або які експлуатуються в інших цілях менше 12 місяців;

– грошові кошти, які включають гроші в касі підприємства, на розрахунковому рахунку та інших банківських рахунках, у тому числі на валютному рахунку (готівка);

– дебіторська заборгованість, яка утворюється у вигляді грошових боргів підприємству за відпущені покупцям і замовникам продукцію, товари (виконані роботи, надані послуги) на умовах і за вартістю, обумовлених господарським договором, до моменту їх оплати;

– короткострокові фінансові вкладення – вкладення підприємства у короткострокові ліквідні цінні папери (акції, облігації, сертифікати), придбані для отримання доходів у строк, який не перевищує один рік, а також надання короткострокових (до року) позик іншим суб'єктам господарювання [62, с. 43].

Після 07.02.2013 року в розділі “Оборотні активи” відбулися такі зміни: запаси вказуються у цілому без будь-якої деталізації, в окрему статтю було виділено поточні біологічні активи; забрано інформацію про векселі отримані; дебіторську заборгованість з податку на прибуток було додано до дебіторської заборгованості, також зі складу було вилучено розрахунки з нарахованих доходів і внутрішніх розрахунків; в сумі відображаються дебіторська

заборгованість за товари, роботи і послуги, зменшені на резерв сумнівних боргів; гроші та їхні еквіваленти зазначаються в національній або іноземній валютах; з активу балансу було забрано розділ “витрати майбутніх періодів”.

Згідно з П(С)БО 27 “Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність” передбачено виділення в окрему класифікаційну групу тих необоротних активів та груп вибуття, балансову вартість яких буде відшкодовано шляхом продажу (а не шляхом подальшої експлуатації). Ці активи мають ознаки необоротних активів, а мета формування – продаж [79].

Відповідно до п. 1 розділу 2 П(С)БО 27 “Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність” необоротний актив і група вибуття визнаються утримуваними для продажу в разі, якщо:

- економічні вигоди очікується отримати від їх продажу, а не від їх використання за призначенням;

- вони готові до продажу в їхньому теперішньому стані;

- їх продаж, як очікується, буде завершено протягом року з дати визнання їх такими, що утримуються для продажу;

- умови їх продажу відповідають звичайним умовам продажу для подібних активів;

- здійснення їх продажу має високу ймовірність, зокрема якщо керівництвом підприємства підготовлено відповідний план або укладено твердий контракт про продаж, здійснюється їх активна пропозиція на ринку за ціною, що відповідає справедливій вартості [7, с. 161].

У науковій літературі пропонується безліч тлумачень, які характеризують види активів, тому на практиці для ефективного управління активами здійснюють їх групування за певними ознаками. В табл. 1.3 подано класифікацію активів за найголовнішими ознаками.

З поданих класифікаційних ознак важливе значення має поділ активів на оборотні та необоротні, оскільки вони володіють різними характеристиками, тому керівництвом підприємства слід визначити оптимальне співвідношення між такими активами.

Таблиця 1.3

Класифікація активів підприємства

Ознаки	Види активів				
	За формами функціонування	Матеріальні	Нематеріальні	Фінансові	Біологічні
За характерам участі в різних видах діяльності	Операційні		Інвестиційні		
За характерам участі в господарському процесі	Оборотні		Необоротні		
За можливістю амортизації	Ті, що амортизуються		Ті, що не амортизуються		
За ступенем цінності	Цінні		Малоцінні		
За ступенем ліквідності	Абсолютно ліквідні	Високо ліквідні	Середньо-ліквідні	Мало-ліквідні	Неліквідні

Примітка. Складено автором на основі [110, с. 329].

Оборотні активи являються найбільш ліквідною частиною балансу, тому планування їхнього обсягу та структури є важливим, оскільки від точності їх планування залежить ефективність здійснення господарської діяльності та отримання прибутку підприємством.

Необоротні активи є найменш ліквідними, їх застосування передбачено на декілька виробничих циклів при частковій амортизації протягом виробничих циклів.

Економічно обґрунтована класифікація активів відіграє ключову роль для організації бухгалтерського обліку, сприяє удосконаленню методики аналізу і точнішому їх прогнозуванню та допомагає приймати правильні управлінські рішення. Класифікація активів необхідна для забезпечення цілеспрямованого та ефективного управління ними.

На рис. 1.1 зображено основні переваги та недоліки необоротних і оборотних активів підприємства.

Рис. 1.1. Переваги і недоліки оборотних та необоротних активів підприємства

Примітка. Побудовано автором на основі [63, с. 330].

Таким чином, у діяльності підприємства активи відіграють дуже важливу роль, адже без них виробництво товарів, різного виду продукції та надання послуг було б неможливим. Активи підприємства забезпечують безперервний виробничий процес, тому достовірне їх відображення в балансі є необхідним для контролю, а саме визначення потрібного обсягу оборотних і необоротних активів, визначення їхньої вартості та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

1.2. Економічний зміст та теоретичні засади пасивів підприємства, їх склад

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Н(С)БО 1) бухгалтерський баланс складається з двох частин – активу і пасиву, за результатами аналізу яких

можна визначити “фінансове здоров’я” підприємства та подальші перспективи його розвитку. Важливе значення відіграє стан пасиву, оскільки показує наявні кошти суб’єкта господарювання та його зобов’язання перед кредиторами. Часто в літературних джерелах переплітаються терміни “обов’язки” та “зобов’язання”, та потрібно розуміти, що не всі обов’язки є зобов’язаннями, а лише ті, що відповідають таким вимогам:

- існують на даний момент і є результатом минулих операцій або подій;
- пов’язані з необхідністю майбутніх платежів з метою збереження зв’язків підприємства або відповідно до здійснення звичайної діяльності;
- повинні бути виконані неминуче;
- мають визначений термін виконання;
- прийняті щодо суб’єктів, які можуть бути ідентифіковані.

Видатні економісти Ж.-Б. Сей, А. Смітт, Д. Рікардо, К. Маркс та інші використовували термін “пасив” у значенні терміну “капітал”, як визначення власності, та підкреслювали, що право власності на майно означає термін “капітал”. Пасиви – це капітал (власність), визначене у вартості (грошах) боргове зобов’язання підприємства (юридичної особи) або громадянина (фізичної особи) стосовно іншого підприємства (юридичної особи) або громадянина (фізичної особи). Пасиви показують джерело формування активів – майна підприємства або громадянина, тобто вказують, кому винне підприємство або громадянин за все майно, яке вони мають у своєму розпорядженні. І тому якщо терміном “пасив” в усьому світі визначають, насамперед, “власний капітал”, то термін “зобов’язання” має означати “чужий капітал”, тобто позичений, взятий у тимчасове користування. Таким чином, пасиви – це вираз права власності на активи (майно) відповідних юридичних або фізичних осіб, які передали це майно у користування [90].

Серед думок сучасних учених-економістів важко виділити однозначне трактування терміну “пасив”. Отож, розглянемо окремі визначення, подані в табл. 1.4.

Враховуючи подані нижче визначення, видно, що більшість науковців пов'язують пасив зі зобов'язаннями підприємства перед кредиторами, які є наслідком минулих подій і погашення яких передбачається на майбутні періоди.

Таблиця 1.4

Трактування терміну “пасив” у сучасній економічній літературі

№ з/п	Автор	Визначення
1.	Нідлз Б., Андерсен Х., Колдуел Д.	... зобов'язання, що припускають потенційне зменшення доходів, що виходить із отриманих активів або послуг від інших юридичних осіб, які прийняті даними юридичними особами в результаті раніше проведених операцій, здійснених в минулому.
2.	Сопко В.В.	... сума власних і позичених коштів для господарювання, що виражає виробничі (господарські) відносини.
3.	Кужельний М.В., Линник В.Г.	... це система показників, які відображають джерела утворення й цільове призначення засобів господарства, згрупованих у якісно однорідні групи.
4.	Бутинець Ф.Ф.	... перелік джерел фінансування активів. Терміном “пасив” позначаються два поняття: борги кредиторам та вся сума внесених у підприємство капіталів, як власних, так і залучених.
5.	Бакаєва А.С.	... сукупність зобов'язань, які виникають у результаті заборгованості організації внаслідок її господарської діяльності, розрахунки за якою призводять до витрачання коштів.
6.	Благодатін А.А., Пантелєєв В.П.	... - частина бухгалтерського балансу, що характеризує джерело утворення та цільове призначення коштів; заборгованість фірми або окремої особи; - сукупність боргів і зобов'язань підприємства (на противагу активам); 3) перевищення витрат над надходженням.
7.	Борисов А.Б.	... усі офіційні вимоги по відношенню до економічного суб'єкта.
8.	Уолт І.Н.	... в термінах балансового звіту пасиви представляють собою джерела фінансування. Це ті засоби, за рахунок яких придбаються активи компанії.

Примітка. Складено автором на основі [72].

Пасив балансу, як і актив, зазнав суттєвих виправлень у зв'язку зі змінами, які відбулися в 2013 році. До 7 лютого 2013 року пасив складався з таких розділів:

- I. Власний капітал.
- II. Забезпечення таких витрат і платежів.
- III. Довгострокові зобов'язання.
- IV. Поточні зобов'язання.
- V. Доходи майбутніх періодів.

З 7 лютого 2013 року пасив балансу складається з таких розділів:

- I. Власний капітал.
- II. Довгострокові зобов'язання та забезпечення.
- III. Поточні зобов'язання та забезпечення.

IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття.

За детальнішими змінами в розділах і статтях пасиву балансу можна простежити в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

**Порівняльна структура пасиву “Балансу” (“Звіту про фінансовий стан”) за
П(С)БО 2 та Н(С)БО 1**

Розділ пасиву “Балансу”	Нормативний документ	
	П(С)БО 2 “Баланс”	Н(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”
I. Власний капітал	- Статутний капітал - Пайовий капітал - Додатковий вкладений капітал - Інший додатковий капітал	- Зареєстрований (пайовий) капітал - Капітал у дооцінках - Додатковий капітал
	- Резервний капітал - Неоплачений капітал - Вилучений капітал - Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	
Розділи II, III	II. Забезпечення таких витрат і платежів	II. Довгострокові зобов'язання та забезпечення
	- Забезпечення виплат персоналу	- Відстрочені податкові зобов'язання

Продовж. табл. 1.5

	<ul style="list-style-type: none"> - Інші забезпечення - Цільове фінансування III. Довгострокові зобов'язання - Довгострокові кредити банків - Інші довгострокові фінансові зобов'язання - Відстрочені податкові зобов'язання 	<ul style="list-style-type: none"> - Довгострокові кредити банків - Інші довгострокові зобов'язання - Довгострокові забезпечення - Цільове фінансування
Розділи III, IV	IV. Поточні зобов'язання	III. Поточні зобов'язання та забезпечення
	<ul style="list-style-type: none"> - Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями - Векселі видані - Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги - Поточні зобов'язання за розрахунками 	<ul style="list-style-type: none"> - Поточна кредиторська заборгованість - Поточні забезпечення - Доходи майбутніх періодів
	<ul style="list-style-type: none"> - Короткострокові кредити банків - Інші поточні зобов'язання 	
Розділи IV, V	V. Доходи майбутніх періодів	IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття

Примітка. Складено автором на основі [93, с. 77].

Як видно, у першому розділі пасиву балансу стаття “Зареєстрований (пайовий) капітал” замінює статті “Статутний капітал” та “Пайовий капітал”, додатковий вкладений капітал змінився на додатковий капітал, а інший додатковий капітал – на капітал у дооцінках. Статутний капітал стає зареєстрованим лише тоді, коли статут зареєструють в органах виконавчої влади [93, с. 77].

Також значні зміни відбулися у другому розділі пасиву балансу, а саме: відбулося об'єднання другого та третього розділів попередньої форми “Балансу” в одну статтю “Цільове фінансування”, в складі довгострокових

забезпечень відображається інформація щодо забезпечення виплат персоналу, з даного розділу було вилучено статтю “Інші довгострокові фінансові зобов’язання”, з третього розділу залишено статті “Довгострокові кредити банків” й “Інші довгострокові зобов’язання”.

У третьому розділі пасиву в незначній мірі було змінено структуру поточної кредиторської заборгованості. Так, тепер до її складу приєднали кредиторську заборгованість з податку на прибуток, до складу розділу було додано статтю “Поточні забезпечення” і приєднано доходи майбутніх періодів.

Стосовно розділу IV “Зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття”, то виходячи з їхньої суті вони є зобов’язаннями, для обліку яких передбачено розділ II пасиву “Балансу” “Довгострокові зобов’язання і забезпечення” та розділ III пасиву “Балансу” “Поточні зобов’язання і забезпечення”, критерієм розподілу заборгованості є термін її погашення. Тому було цілком логічно відображати зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, у відповідних розділах пасиву “Балансу”. Запропоновані зміни структури “Балансу” дозволять зробити її більш логічною, послідовною за своєю побудовою та інформативною [109, с. 163].

Підсумок розділу I пасиву “Балансу” – власний капітал, відображає перевищення балансової вартості активів суб’єкта господарювання над його зобов’язаннями. Основними статтями власного капіталу є: зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, резервний капітал і нерозподілений прибуток (непокритий збиток). Даний розділ виступає головним індикатором, що вказує на кредитоспроможність підприємства, являється основою для визначення його фінансової стійкості, незалежності та стабільності.

Розділ II “Довгострокові зобов’язання та забезпечення” відображає довгострокову заборгованість, яка виникла в процесі господарської діяльності підприємства, з терміном погашення більше дванадцяти місяців від дати балансу, а також суму поточних забезпечень, що показує майбутні витрати і

платежі, достовірний розмір яких на дату складання балансу визначити неможливо, а їхній розмір визначається шляхом попередніх оцінок.

Розділ III пасиву “Поточні зобов’язання та забезпечення” містить інформацію про зобов’язання, погашення яких передбачається в період до одного виробничого циклу підприємства або ж до 12 місяців з дня балансу, й суму поточних забезпечень, що планується використати протягом періоду, який не більше одного календарного року з дати балансу, з метою покриття витрат, для яких це забезпечення було створено. Також до третього розділу було додано інформацію п’ятого розділу попереднього варіанту “Балансу” про доходи, які були отримані протягом поточного або ж попередніх періодів і належать до наступних звітних періодів.

Розділ IV пасиву “Балансу” відображає вартість зобов’язань, пов’язаних з необоротними активами, утриманими для продажу, та групи вибуття. Інформація цього розділу в попередньому варіанті “Балансу” відображалася в окремих статтях розділу III “Довгострокові зобов’язання” та розділу IV “Поточні зобов’язання” залежно від терміну їх погашення.

Для глибшого розкриття наповнення пасиву балансу потрібно здійснити його поділ на власний капітал та залучений. Співвідношення власного та залученого капіталу є для підприємства надзвичайно важливим, оскільки з нього можна судити про його платоспроможність. На думку дослідників цієї проблеми, джерела коштів по пасиву “Балансу” доцільно, крім офіційного групування, поділяти на такі групи відповідно до належності їх підприємству:

1) джерела власних коштів (*ДВК*) – власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов’язань;

2) джерела залучених коштів (*ДЗК*) – зобов’язання підприємства по боргах – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [19].

Структуру пасиву “Балансу” підприємства відображено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Структура пасиву підприємства

Примітка. Побудовано автором на основі [50].

Власний капітал або власні кошти формуються на момент створення підприємства та в процесі його господарської діяльності. Ними підприємство володіє на правах власності або господарського відання [35, с. 142]. Власний капітал поділяється на зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, неоплачений капітал, вилучений капітал, нерозподілений прибуток. Його класифікують за джерелами утворення (внутрішні та зовнішні), за формами функціонування (інвестований, дарчий, нерозподілений) та за рівнем відповідальності (зареєстрований та неареєстрований).

Залучений капітал визначають у формі довго- і короткотермінових зобов'язань. Види залученого капіталу підприємства за різними класифікаційними ознаками зображено на рис. 1.3.

Важливим при складанні “Балансу” є визначення суми не лише власного капіталу, але й зобов'язань підприємства. Для визначення балансової вартості зобов'язань підприємства використовуються наступні види оцінок:

1. Історична собівартість зобов'язання – сума коштів або їхніх еквівалентів, або поточна вартість інших активів, що будуть, як очікується, оплачені з метою погашення боргу при звичайній діяльності підприємства.

2. Поточна собівартість зобов'язання – недисконтована сума коштів або їхніх еквівалентів, необхідна для погашення зобов'язання на даний момент.

3. Вартість погашення зобов'язання – недисконтована сума коштів або їхніх еквівалентів, що, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства.

4. Дійсна вартість зобов'язання – дійсна вартість майбутніх чистих відтоків коштів, що, як очікується, будуть необхідні для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства [53].

Рис. 1.3. Види залученого капіталу підприємства

Примітка. Побудовано автором на основі [50, с. 186].

Таким чином, пасив балансу не має однозначного визначення в економічній літературі, адже кожен з науковців, що присвятив свої праці даній проблематиці, дає різні визначення. За своєю суттю пасиви представляють право власності на активи, тобто являються джерелом для формування активів.

Загалом, капітал як управлінська категорія характеризує загальну вартість фондів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, які інвестовані у формування активів суб'єкта господарювання [43, с. 103].

1.3. Політика управління активами і пасивами на підприємстві

В умовах нестабільності національної економіки пріоритетною для будь-якого підприємства є підтримка постійності своїх фінансових показників. Головною умовою стабільної роботи суб'єкта господарювання є ефективне управління активами і пасивами. Також це дозволяє досягати поставлених цілей шляхом вибору оптимального варіанту управління балансовими показниками, обгрунтованого й ефективного використання власного та залученого капіталу.

При проведенні аналізу господарської діяльності підприємства мають вирішуватися наступні завдання:

1) на основі вивчення причинно-наслідкового взаємозв'язку між різними показниками виробничої, комерційної та фінансової діяльності дається оцінка виконання плану по надходженню фінансових ресурсів та їх використанню з позиції покращення фінансового стану підприємства;

2) прогнозування можливих фінансових результатів, рентабельності, виходячи з реальних умов господарської діяльності та наявності власного і позикового капіталу, розробка моделей фінансового стану при різноманітних варіантах використання ресурсів;

3) розробка конкретних заходів, спрямованих на ефективніше використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємства [73, с. 58].

Управління як активами, так і пасивами є складовою фінансового менеджменту. На початках управління активами ототожнювалося з управлінням капіталу. Потім цей процес було виділено в окремий блок фінансового менеджменту, адже з розвитком ринкових відносин виникла

необхідність для вдосконалення методів аналізу, планування, прийняття оперативних управлінських рішень і контролю активів.

Більшість науковців управління активами поділяють на два рівноцінних блоки – управління формуванням і використанням активів. Управління формуванням активів є первинним етапом у розвитку будь-якого підприємства та здійснюється на різних стадіях життєвого циклу від створення підприємства, модернізації, розширення і реконструкції до побудови нових структурних об'єктів діючого підприємства. Формування активів передбачає визначення необхідного обсягу стартового капіталу, швидкості обороту активів та рівня їхньої ліквідності, прибутковості. Головною метою управління формуванням активів є створення умов, які б сприяли прискоренню обороту активів, що призведе до зменшення часу обороту ресурсів, підвищить рентабельність роботи підприємства та збільшить його прибутки.

Організацію процесу формування активів на підприємстві зображено на рис. 1.4.

Управління використанням активів здійснюється безпосередньо під час виробничого процесу. Одним з основних завдань такого управління є здійснення заходів, що сприятимуть оптимізації складу активів. Оптимізація складу активів спрямована на те, щоб забезпечити повне їх використання, при цьому обравши варіант такого використання, який принесе найбільшу користь для підприємства. В процесі оптимізації складу активів виділяють три етапи, а саме:

1) вибір оптимального співвідношення між сукупним обсягом оборотних і необоротних активів, які використовуються у виробничому процесі на підприємстві;

2) вибір оптимального варіанту співвідношення між активною та пасивною частинами необоротних активів;

3) оптимізація співвідношення основних видів оборотних активів – фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості та товарно-матеріальних цінностей.

Рис. 1.4. Організація процесу формування активів на підприємстві

Примітка. Побудовано автором на основі [82, с. 254].

Управління активами передбачає виконання певних вимог і принципів на всіх етапах. До таких принципів управління активами слід віднести:

– управління активами повинно базуватися на наукових принципах, відповідати національним стандартам ведення бухгалтерського обліку і використовувати досягнення НТП та передового світового досвіду;

– управління активами має носити комплексний характер, оскільки це дозволить охопити всі ланки діяльності та вивчити взаємозв'язок між управлінськими рішеннями і кінцевим результатом;

– управління активами повинно відповідати як тактичному, так і стратегічному плануванню для забезпечення безперервного виробничого процесу;

– управління активами повинно бути дієвим, вносити корективи в діяльність підприємства при виявленні прогалин, недоліків і прорахунків у роботі;

– управління активами має бути оперативним для своєчасної реакції на зовнішні та внутрішні зміни, що впливають на роботу підприємства;

– усі управлінські рішення повинні бути ефективними, тобто отриманий дохід від реалізації таких рішень повинен покривати витрати на них.

Для ефективного управління активами підприємства потрібно:

– адекватна інформаційна база, яка має бути достатньою та достовірною для ретельного аналізу з метою управлінського впливу;

– забезпечення єдиних методологічних принципів до організації та ведення обліку окремих складових активів, зобов'язань і капіталу, що зумовлює співставлення даних інформаційної бази;

– ефективність управлінських рішень забезпечує прозорість інформаційної бази, яка набуває особливого значення в періоди економічної кризи, корупції та нестабільності економіки [66].

Управлінський процес передбачає здійснення системного аналізу, на основі результатів якого приймаються рішення. Петряєва З.Ф. зазначає такі завдання класичного економічного аналізу активів:

- 1) оцінка стану, структури та динаміки активів підприємства;
- 2) оцінка впливу зміни активів на зміну фінансового стану підприємства;
- 3) аналіз та оцінка ефективності функціонування активів підприємства;
- 4) виявлення причин позитивних і негативних тенденцій зміни активів підприємства [73, с. 58].

Не менш важливим, ніж управління активами, є процес управління пасивами, який передбачає вивчення структури пасивів, співвідношення власного та позикового капіталу як в цілому, так і окремих складових. При цьому головною проблемою виступає вибір між ризиком і дохідністю.

Якщо розглядати управління пасивами підприємства, то можна сказати, що основне його завдання полягає у забезпеченні стійкої фінансової діяльності

підприємства. Управління пасивами підприємства спрямоване на вирішення таких основних завдань:

- формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства;
- оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання;
- забезпечення умов досягнення максимальної дохідності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику;
- забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, при запланованому рівні його дохідності;
- забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку;
- забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників;
- забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства;
- покращення обігу капіталу;
- забезпечення своєчасного реінвестування капіталу [42, с. 116].

В управлінні пасивами передбачається вирішення безлічі завдань, що мають великий вплив на капітал підприємства та рівень його дохідності. Одним з головних таких завдань є вибір оптимальної структури капіталу підприємства, що передбачає:

- загальний аналіз капіталу підприємства;
- здійснення оцінки головних факторів, які мають безпосередній вплив на формування структури капіталу;
- оптимізація структури капіталу, яка б сприяла максимізації рівня фінансової рентабельності;
- оптимізація структури капіталу, що сприятиме мінімізації фінансових ризиків;
- здійснення заходів щодо формування показників цільової структури капіталу.

При дотриманні основних правил економічної теорії під час процесу управління пасивами можна вберегти підприємство від різних економічних загроз. З посиленням конкуренції на ринку управлінському персоналу при прийнятті рішень потрібно шукати більш досконалі методи управління, щоб не лише втримувати своє місце на ринку, але й збільшувати прибуток підприємства.

За результатами аналізу пасивів підприємства роблять такі основні аналітичні висновки про зміну фінансового стану

1. Про зміну співвідношення власного та залученого капіталу, що визначає економічну незалежність і стан автономності. Залучення капіталу є необхідною й об'єктивною передумовою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Якщо частка власного капіталу більша, ніж залученого, то фінансовий ризик кредиторів та інвесторів менший. Багато причин зумовлюють більшу ефективність використання залученого капіталу, ніж власного. До них належать такі:

- детальна оцінка доцільності залучення капіталу за різними формами та механізми формування коштів для погашення зобов'язань;
- стимулююча роль відсоткових ставок на залучений капітал;
- контроль за погашенням боргу з боку банку та кредиторів;
- використання застави при отриманні кредиту може зумовити проведення розрахунків за кредит майном підприємства і призвести до банкрутства;
- прискорення оборотності залученого капіталу сприяє приросту фінансових результатів діяльності та зміцненню автономії.

Треба враховувати, що ефективність співвідношення власних і залучених коштів переважно визначається економічною рентабельністю підприємства і відсотковими ставками на позичковий капітал. Їх співвідношення виражає так званий ефект важеля. Цей ефект досягається за умов наявності позитивного сальдо між економічною рентабельністю і “ціною” позичкових коштів (середньою ставкою відсотка).

2. Про зміну обсягу і частки довготермінового залучення капіталу.

Наявність сум довготермінових позик банку або інших тривалих зобов'язань свідчить про зростання фінансових можливостей підприємства в оперативному маневруванні джерелами покриття його потреб. Це є свідченням довіри до підприємства з боку банку чи інших кредиторів. Довготермінові зобов'язання підприємства іноді прирівнюють до його власних коштів, які використовуються за умов виникнення тимчасових фінансових труднощів. Чим більша сума і частка довготермінового капіталу, тим кращий фінансовий стан суб'єкта господарювання.

3. Про зміну обсягу та структури короткотермінового залучення капіталу.

Таке залучення капіталу виникає у формі короткотермінових кредитів банку, поточної заборгованості за довготерміновими зобов'язаннями, виданими вексями та за всіма видами кредиторської заборгованості. Зміна обсягу поточних зобов'язань у співвідношенні з ліквідними активами характеризує платоспроможність підприємства. Найсуттєвіший вплив на фінансовий стан має кредиторська заборгованість, яка свідчить про стан платіжної дисципліни підприємства та його фінансову стійкість [50, с. 188].

На фінансові рішення, прийняті керівниками суб'єктів господарювання, впливають такі зовнішні чинники, як: стан економіки; фінансова політика держави; законодавчо - нормативна база; державне фінансове регулювання; дії конкурентів; дії постачальників та поведінка споживачів; дії фінансових посередників; дії інвесторів; рівень соціально-культурного розвитку; соціальні, культурні та екологічні чинники. Склад внутрішніх чинників обумовлений внутрішнім середовищем суб'єктів господарювання та визначається їх виробничим, фінансово-господарським, кадровим потенціалом, технологічним забезпеченням, отриманими результатами [34, с. 171].

Отже, процес управління активами та пасивами потребує цілого комплексу теоретичних знань і практичних навичок управлінського персоналу. Одне неправильно прийняте рішення може призвести до фінансових збитків на підприємстві. Також є необхідною при управлінні активами та пасивами

швидка реакція на будь-які зміни як в зовнішньому, так і в внутрішньому середовищі, що дозволить втримати та покращити показники діяльності підприємства на ринку.

Висновки до розділу 1

За результатами обґрунтування теоретичних основ управління активами і пасивами підприємства можна сформулювати такі висновки:

1. Управління активами і пасивами є важливим для ефективної роботи будь-якого суб'єкта господарювання. В науковій літературі запропоновані різні підходи до управління активами та пасивами підприємства. Варто відзначити, що в залежності від періоду думки науковців дещо різняться і з року в рік набувають усе більшого розвитку. Підприємство, що має на меті створення умов для сталого розвитку і підвищення рентабельності, повинно використовувати при прийнятті управлінських рішень не лише сталі правила економічної теорії, але й керуватися тенденціями часу в ринкових відносинах.

2. На даний момент часу однією з основних проблем в управлінні активами та пасивами підприємства є вибір оптимальних методів і аналітичних процедур, що дозволяють своєчасно виявляти, оцінювати і формувати необхідні підприємству стратегічні активи та пасиви, вчасно реагувати на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі, а також своєчасно адаптуватися до світових тенденцій.

3. Слід зробити висновок про важливість прийняття рішень, що стосуються управління активами та пасивами, оскільки від їх ефективності залежать не лише прибутки підприємства, а і його можливість виживання на ринку.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Аналіз обсягу та структури активів підприємства

Економічний потенціал і можливість стійкого економічного зростання підприємства залежать від обсягу, структури та ефективності використання його активів. Тому управління активами для фінансового менеджменту є одним з найважливіших завдань. Від результатів операцій, проведених з активами, залежать операційна, фінансова та інвестиційна види діяльності підприємства, а також ключові фінансові результати загалом. Оптимізація та раціональне формування складу і структури активів мають на меті забезпечити ліквідність та платоспроможність підприємства на достатньому рівні, а також підвищити ефективність його діяльності.

Для забезпечення фінансової стійкості необхідно виявити недоліки в управлінні активами й усунути їх, знайти резерви підвищення ефективності та інтенсивності їх використання. Саме аналітичний підхід до управління активами підприємства дає змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення та забезпечити його фінансову стійкість, розробити стратегію і тактику управління активами.

Розвиток ринкових відносин в Україні вимагає перегляду та суттєвого удосконалення теоретичних і практичних основ проведення фінансового аналізу в цілому та аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання зокрема. Це пояснюється цілим рядом чинників, найважливішим з яких є зміна методики та завдань дослідження. Основним завданням аналізу фінансового стану підприємства в сучасних умовах виступає розробка напрямів оптимізації співвідношень фінансових ресурсів підприємства на тривалу перспективу[58, с. 233].

Тому від того, наскільки дієва аналітична функція управління, наскільки кваліфіковано побудований інформаційний обмін, залежить якість аналітичної

обробки вихідних даних, а отже, якість прийнятих на їх основі конкретних стратегічних рішень, успішність функціонування економічного суб'єкта у цілому і в кінцевому підсумку – ступінь досягнення тактичних та стратегічних цілей, поставлених власниками [36, с. 210].

У бухгалтерському балансі міститься інформація про склад активів. Для спрощення розрахунків аналітичних показників і підвищення наочності, зіставності, порівняльності інформації дані балансу укрупнюються. Форма балансу, яка зараз рекомендується до використання, є достатньо агрегованою. Згідно зі Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999 року № 996-14, метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [24].

Відповідно до НП (С) БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, об'єктом обліку є активи, тобто ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [55]. Методологія ведення бухгалтерського обліку в Україні обліковує тільки ті активи, які є власністю підприємства, на які підприємство має юридичні права. Активи, на які немає юридичних прав, але які використовуються підприємством, відображаються на позабалансових рахунках. Прикладом таких активів можуть бути активи, що використовуються на правах оренди.

У процесі діяльності підприємства склад його активів постійно змінюється. Інформацію про зміни, що відбулися, можна отримати за допомогою методів горизонтального та вертикального аналізу бухгалтерського балансу.

Суть горизонтального аналізу полягає в оцінці динаміки, тобто зміни складників активів за аналізовані періоди. Трендовий аналіз доповнює горизонтальний аналіз і дає можливість визначити тренд або тенденцію зміни

показника за певну кількість років, відсіюючи вплив особливостей окремих періодів та випадкових чинників.

За допомогою вертикального аналізу визначається структура активів. Значення показників бухгалтерської звітності спотворюються через негативний вплив інфляції, а вертикальний аналіз дещо згладжує цей вплив. Показники структури балансу розраховуються станом на кожну дату, а потім відстежуються структурні зрушення за допомогою порівняння між собою. Таким чином отримуємо для аналізу динаміку структури балансу.

Аналіз активів проводять з метою оцінки ефективності їх використання та виявлення резервів відновлення платоспроможності, визначення ступеня участі активів у господарському обороті, оцінки ліквідності активів, виявлення майна і майнових прав, які придбані на не вигідних умовах, а також для оцінки можливостей повернення відчуженого майна, яке внесено як фінансові вкладення.

На основі даних, поданих у додатках А, Б, В, Г, Д, проведемо аналіз обсягу та структури активів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”, звівши дані активу балансу за 2011-2015 роки у табл. 2.1. За даними в табл. 2.1 і табл. 2.2 проведемо вертикальний та горизонтальний види аналізу активу балансу, з розрахунком абсолютних і відносних відхилень за роками, частки необоротних і оборотних активів у їх загальній сумі, а також частки окремих видів оборотних активів у їх загальній величині.

За обсягом і структурою активів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 рр. можна спостерігати з даних у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Обсяг і структура активів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 рр.

(тис. грн.)

№ з/п	Показники	2011	2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6	7
1.	Активи	503749	357486	418399	271122	267217

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7
1.1	Необоротні активи	59775	48617	59775	66987	95623
	- у % до всіх активів	11,87	13,60	14,29	24,71	35,78
1.2	Оборотні активи	443974	308869	358624	204135	171594
	- у % до всіх активів	88,13	86,40	85,71	75,29	64,22
1.2.1	Матеріальні оборотні активи	10627	51135	10601	13461	11194
	- у % до оборотних активів	2,39	16,56	2,96	6,59	6,52
1.2.2	Дебіторська заборгованість	399007	253701	313656	162802	159330
	- у % до оборотних активів	89,87	82,14	87,46	79,75	92,85
1.2.3	Грошові кошти та їх еквіваленти	34164	2311	34164	26756	405
	- у % до оборотних активів	7,70	0,75	9,53	13,11	0,24
1.2.4	Інші оборотні активи	203	1722	203	1116	665
	- у % до оборотних активів	0,0005	0,0056	0,0006	0,0055	0,0039

Примітка. Складено на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

З даних у табл. 2.2 можна спостерігати за динамікою обсягу і структури активів ТЗОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 рр.

Таблиця 2.2

**Динаміка обсягу і структури активів ТЗОВ “СЕ Борднетце-Україна”
у 2011-2015 рр.**

№ з/п	Показники	Відхилення 2012/2011		Відхилення 2013/2012		Відхилення 2014/2013		Відхилення 2015/2014	
		Абс., тис. грн.	Відн., %	Абс., тис. грн.	Відн., %	Абс., тис. грн.	Відн., %	Абс., тис. грн.	Відн., %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Активи	-146263	-29,03	+60913	+17,04	-147277	-35,02	-3905	-1,44
1.1	Необоротні активи	-11158	-18,67	+11158	+22,95	+7212	+12,07	+28634	+42,75
	- у % до всіх активів	1,73	-	0,69	-	10,42	-	11,08	-
1.2	Оборотні активи	-135105	-30,43	+49755	+16,11	-154489	-43,08	-32541	-15,94
	- у % до всіх активів	-1,73	-	-0,69	-	-10,42	-	-11,08	-
1.2.1	Матеріальні оборотні активи	+40508	+381,18	-40534	-79,27	2860	+26,98	-2267	-16,84

Продовж. табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	- у % до оборотних активів	-	-13,60	-	3,64	-	-0,07	-	-
1.2.2	Дебіторська заборгованість	-145306	-36,42	+59955	+23,63	-150854	-48,10	-3472	-2,13
	- у % до оборотних активів	-	5,32	-	-7,71	-	13,10	-	-
1.2.3	Грошові кошти та їх еквіваленти	-31853	-93,24	+31853	+1378,32	-7408	-21,68	-26351	-98,49
	- у % до оборотних активів	-6,95	-	8,78	-	3,58	-	-12,87	-
1.2.4	Інші оборотні активи	+1519	+748,28	-1519	-88,21	+913	+449,75	-451	-40,41
	- у % до оборотних активів	-	-0,005	-	0,005	-	-0,002	-	-

Примітка. Складено на основі даних табл. 2.1.

За результатами аналізу даних у табл. 2.2 можна зробити висновок про загальне зменшення активів підприємства впродовж аналізованого періоду. З 2011 по 2012 роки відбулося зменшення активів на 146263 тис. грн., або ж на 29,03%. У 2012-2013 роках спостерігалось збільшення активів на 60913 тис. грн., або ж на 17,04%. У наступні роки активи тільки зменшувалися: у 2013-2014 роках на 35,02%; у 2014-2015 роках на 1,44%. Формування активів залежить, насамперед, від операційної діяльності підприємства, забезпечення відповідності обсягу й структури активів обсягом та структурою виробництва й реалізації продукції. Тому така негативна тенденція свідчить про скорочення виробництва та зменшення продажів продукції.

Зміна вартості необоротних активів підприємства виглядає наступним чином: зменшення в 2011-2012 роках на 11158 тис. грн. (-18,67%); збільшення в 2012-2013 роках на 11158 тис. грн. (+22,95%); в 2013-2014 роках і 2014-2015 роках збільшення склало 7212 тис. грн. (+12,07%) та 28634 тис. грн. (+42,75%) відповідно. Динаміка вартості необоротних активів загалом має позитивну тенденцію, що свідчить про оновлення основних засобів і збільшення їхньої вартості.

Вартість оборотних активів підприємства у 2011-2015 роках змінювалася в сторону зменшення. Динаміка її зміни аналогічна динаміці зміни загальної

вартості активів підприємства. У 2011-2012 роках спостерігалось зменшення вартості оборотних активів на 135105 тис. грн. (-30,43%), а в більш сприятливих 2012-2013 роках простежувалось збільшення вартості оборотних активів на 49775 тис. грн. (+16,11%). Далі зміна вартості оборотних активів мала лише негативну тенденцію: зменшення на 154489 тис. грн. (-43,08%) в 2013-2014 роках та зменшення на 32541 тис. грн. (-15,94%) у 2014-2015 роках.

Отже, загальне зменшення активів підприємства за аналізований період відбулося за рахунок зменшення оборотних активів. Тому проаналізуємо динаміку змін у структурі активу балансу. Для наочності динаміку зміни структури активів підприємства відобразимо на рис. 2.1.

На рис. 2.1 чітко простежується спадаюча динаміка вартості активів підприємства загалом та оборотних активів зокрема. При цьому вартість необоротних активів за досліджуваний період збільшувалася. Тому в структурі активів відбулися суттєві зміни. Частка необоротних активів упродовж 2011-2015 років зросла з 11,87% до 35,78%, а частка оборотних активів, навпаки, зменшилася з 88,13% до 64,22%.

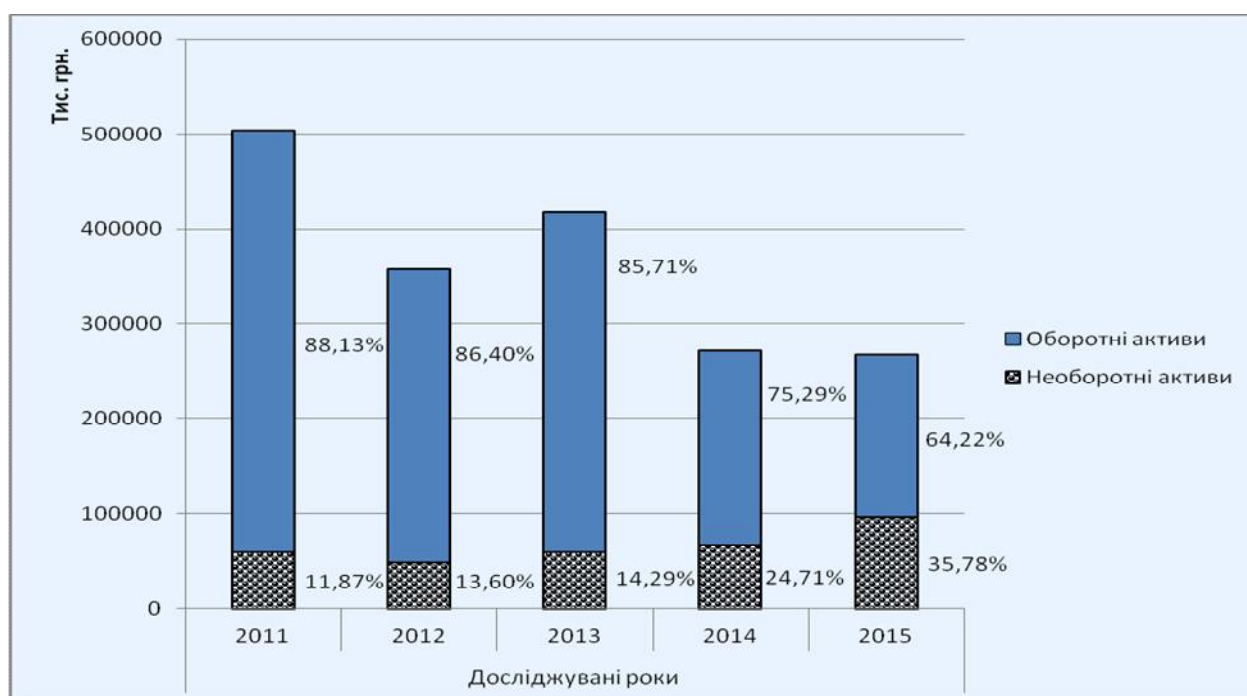

Рис. 2.1. Динаміка структури активів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 роках

Примітка. Побудовано на основі даних табл. 2.1.

Отже, структура активів підприємства залишається легкою, мобільність підприємства знизилася, але знаходиться на достатньому рівні, а рівень операційного ризику є низьким.

Результати аналізу свідчать про те, що матеріальні оборотні активи підприємства мають стабільну вартість, а значить підприємству вистачає активів, які використовуються у якості сировини, матеріалів для виготовлення продукції. Лише станом на кінець 2012 року видно різке збільшення матеріальних оборотних активів на 40508 тис. грн. (+381%), яке відбулося за рахунок збільшення виробничих запасів та запасів готової продукції. Це пов'язано з розширенням обсягів діяльності у наступному році та формуванням виробничих запасів для збільшення обсягу виробництва. Збільшення запасів готової продукції свідчить про деякі проблеми з її збутом у 2012 році. Загалом частка матеріальних оборотних активів залишається низькою протягом 2011-2015 років, тому можна зробити висновок, що управління виробничим процесом у цілому є ефективним.

Обсяг дебіторської заборгованості за досліджуваний період показує спадаючу тенденцію, а саме: в період з 2011 року по 2015 рік дебіторська заборгованість зменшилася з 339007 тис. грн. до 159330 тис. грн. Проте її частка в структурі оборотних активів показує зворотну тенденцію. Якщо в 2011 році дебіторська заборгованість склала 89,87% оборотних активів, то в 2015 році цей показник зріс до 92,85%. Варто зауважити, що частка дебіторської заборгованості є дуже високою і хоч її обсяг зменшився за досліджуваний період, проте за рахунок суттєвого зменшення обсягу оборотних активів її частка в їх структурі зросла. Тому виникає потреба в управлінні дебіторською заборгованістю, адже це є одним з ключових завдань при забезпеченні належного рівня фінансової безпеки та для досягнення позитивних результатів господарської діяльності підприємства, зміцнення економічної безпеки та раціонального використання наявних фінансових ресурсів.

Грошові кошти та їх еквіваленти у 2011, 2013, 2014 роках не зазнали значних змін. Суттєве зменшення відбулося в 2012 році до 2311 тис. грн., але їх

обсяг відновився вже в 2013 році. Також у 2014-2015 роках відбулося значне зменшення грошових коштів та їх еквівалентів на 26351 тис. грн., що вказує на необхідність їх збільшення у наступному періоді для запобігання впливу можливих негативних наслідків на роботу підприємства.

Значення інших оборотних активів підприємства збільшилися з 203 тис. грн. у 2011 році до 665 тис. грн. у 2015 році. Динаміка їх зміни протягом зазначених років обернена до зміни дебіторської заборгованості, що спричинено економією ресурсів підприємства.

У процесі функціонування підприємства основні засоби фізично та морально зношуються. Для того, щоб оцінити технічний стан основних засобів, використовують коефіцієнти зносу та придатності. Коефіцієнт зносу основних засобів визначається як відношення суми зносу за весь період функціонування основних засобів до їхньої первісної вартості. Коефіцієнт придатності основних засобів розраховується як відношення залишкової вартості основних засобів до їхньої первісної вартості [102, с. 48].

На основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д проведемо аналіз технічного стану основних засобів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” (табл. 2.3).

Варто зазначити, що оцінка технічного стану основних засобів на основі коефіцієнтів зносу та придатності основних засобів може бути не зовсім точною. Причинами цього може бути метод нарахування амортизації, який застосовується на підприємстві та впливає на суму зносу, відображену в бухгалтерському обліку, яка може не відповідати фактичному стану.

Аналізуючи дані в табл. 2.3, можна зробити висновок, що в 2011-2012 роках відбулися негативні зміни у вартості основних засобів, первісна вартість яких знизилася на 14430 тис. грн., проте їх знос також зменшився на 8800 тис. грн. У наступні 2012-2015 роки первісна вартість постійно зростала, найбільший приріст склав у 2014-2015 роках – 46429 тис. грн. Приріст зносу основних засобів теж постійно зростав у 2012-2015 роках.

Таблиця 2.3

Показники технічного стану основних виробничих засобів

ТЗОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 роках

Роки		Показники					
		Первісна вартість основних засобів	Залишков а вартість основних засобів	Знос основних засобів	Коефіцієнт зношеності основних засобів	Коефіцієнт придатності основних засобів	Коефіцієнт оновлення (вибуття) основних засобів
2011		69794	52261	17533	0,25	0,75	0,21
2012		55364	46631	8733	0,16	0,84	-0,26
2013		69794	52261	17533	0,25	0,75	0,21
2014		87750	56420	31330	0,36	0,64	0,20
2015		134179	87549	46630	0,35	0,65	0,35
Відхилення	2012/ 2011	-14430	-5630	-8800	-	-	-
	2013/ 2012	14430	5630	8800	-	-	-
	2014/ 2013	17956	4159	13797	-	-	-
	2015/ 2014	46429	31129	15300	-	-	-

Примітка. Складено на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

Для наочності відобразимо динаміку зміни коефіцієнтів зношеності, придатності та оновлення основних засобів на рис. 2.2.

Отже, як видно на рис. 2.2, в 2013-2014 роках спостерігалася негативна тенденція, оскільки зношення основних засобів було швидшим, аніж приріст первісної вартості. Значення коефіцієнта оновлення основних засобів засвідчувало про постійне оновлення основних засобів підприємства та підтримку їх технічного стану. Тільки в 2012 році показник свідчив про вибуття основних засобів (-26%, або -14430 тис. грн.). У 2015 році ситуація покращилася і разом з найбільшим приростом первісної вартості за досліджувані роки з'явилася позитивна тенденція: приріст первісної вартості основних засобів відбувався швидше, ніж їх зношення.

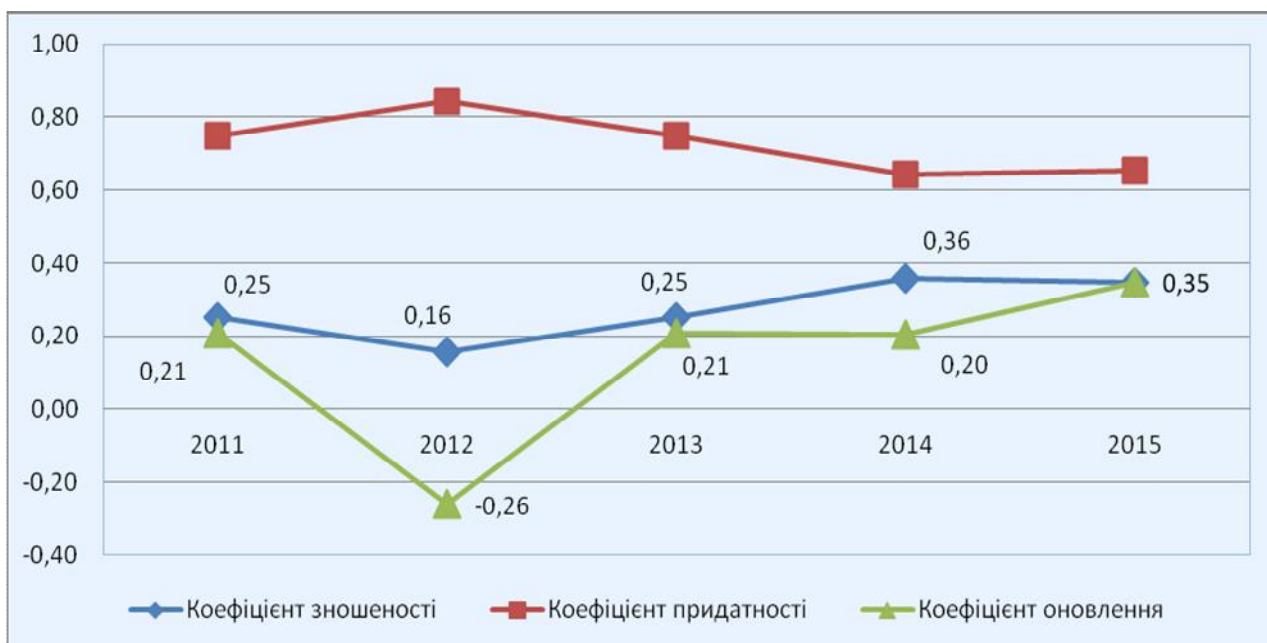

Рис. 2.2. Динаміка коефіцієнтів зношеності, придатності та оновлення основних засобів ТзОВ «СЕ Борднетце-Україна» у 2011-2015 роках

Примітка. Побудовано на основі даних табл. 2.3.

Загалом станом на кінець 2015 року основні засоби знаходилися в «хорошому» стані, їх знос становив 35% вартості, а коефіцієнт оновлення 0,35.

2.2. Оцінка пасивів підприємства

Кожне підприємство розпоряджається власним капіталом, за допомогою якого забезпечується виробничий процес. Капітал підприємства знаходиться у постійному кругообігу: інвестується у грошовій формі в оборотні та необоротні активи, перетворюється у товарну продукцію чи послуги, а після їх реалізації знову перетворюється у грошову форму. Капітал фінансується з власних і позикових джерел коштів і відображається у складових елементах пасиву балансу підприємства.

При оцінці пасивів підприємства, як і при оцінці активів, використовуються горизонтальний та вертикальний види аналізу. Тому, щоб оцінити пасиви підприємства, необхідно здійснити загальний аналіз їх складу та структури, проаналізувати склад і динаміку власного капіталу та позикових засобів. Здійснюючи аналіз структури і динаміки пасивів, потрібно розглянути абсолютні та відносні зміни у власних і позикових коштах підприємства, визначити основне джерело формування сукупних активів підприємства.

Власний капітал підприємства характеризується простотою залучення, тому що рішення, пов'язані зі збільшенням власного капіталу (особливо за рахунок внутрішніх джерел його формування), приймаються власниками і менеджерами підприємства без необхідності одержання згоди інших суб'єктів господарювання, а також під час його використання підприємство не несе додаткових витрат (сплата відсотків), що сприяє фінансовій стійкості підприємства, забезпеченню його платоспроможності [1, с. 133].

На сьогодні ефективна діяльність господарюючих одиниць практично неможлива при стовідсотковому фінансуванні лише власними фінансовими ресурсами та у більшості випадків економічно не вигідна [54, с. 166]. Збільшення частки позикових засобів у сумі капіталу підприємства посилює нестійкість фінансового стану, а зменшення, відповідно, веде до підвищення рівня фінансової незалежності. Аналізуючи фінансові зобов'язання, частку короткострокових і довгострокових джерел у їх структурі, можна зробити висновок про те, наскільки підприємство є фінансово стійким. При цьому перевага довгострокових джерел фінансування свідчить про оптимальнішу структуру капіталу та зниження ризику фінансової нестійкості. Ризик банкрутства підприємства знижується в міру збільшення частки власного капіталу в пасиві, але використання позикових коштів має свої переваги, адже їхня вартість менша, аніж вартість власного капіталу, відсотки за користування позиковими коштами сплачуються до оподаткування, а виплати за користування власним капіталом сплачуються з чистого прибутку. З іншого боку, поточні зобов'язання є найбільш ризиковими, оскільки термін їх

погашення не перевищує одного року, тому вони негативно позначаються на платоспроможності підприємства. Перевага має надаватися довгостроковим зобов'язанням, оскільки за допомогою них, як правило, фінансуються інвестиційні та інноваційні проекти, що позитивно впливає на розвиток підприємства та збільшення його необоротних активів.

Щоб оцінити пасиви підприємства, проведемо аналіз обсягу та структури пасивів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”, звівши дані за 2011-2015 роки, подані в додатках А, Б, В, Г, Д, у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Обсяг і структура пасивів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”
у 2011-2015 роках**

(тис. грн.)

№ з/п	Показники	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Власний капітал	-146973	-169328	-140432	-103020	-36878
	- у % до всіх пасивів	-28,06	-47,37	-33,56	-38,00	-13,80
1.1	Статутний капітал	22268	20502	22268	22268	22268
	- у % до всіх пасивів	4,25	5,74	5,32	8,21	8,33
1.2	Нерозподілений прибуток (збиток)	-169157	-189751	-162616	-125204	-59062
	- у % до всіх пасивів	-32,30	-53,08	-38,87	-46,18	-22,10
1.3	Неоплачений капітал	-84	-79	-84	-84	-84
	- у % до всіх пасивів	-0,02	-0,02	-0,02	-0,03	-0,03
2.	Довгострокові зобов'язання	499709	298851	479709	341512	281137
	- у % до всіх пасивів	95,41	83,60	114,65	125,96	105,21
2.1	Довгострокові кредити банків	-	16609	-	-	-
	- у % до всіх пасивів	-	4,65	-	-	-
2.2	Інші довгострокові фінансові зобов'язання	499709	282242	479709	341512	281137
	- у % до всіх пасивів	95,41	78,95	114,65	125,96	105,21
3.	Поточні зобов'язання	171013	227963	79122	32630	15749
	- у % до всіх пасивів	32,65	63,77	18,91	12,04	5,89
3.1	Короткострокові кредити банків	-	-	-	-	7209
3.2	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	54294	200779	54294	7514	7544
	- у % до всіх пасивів	10,37	56,16	12,98	2,77	2,82
3.3	Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом	79959	4636	-	-	759
	- у % до всіх пасивів	15,27	1,30	-	-	0,28
	зі страхування	6450	1861	1059	2460	2248
	- у % до всіх пасивів	1,23	0,52	0,25	0,91	0,84
	з оплати праці	2137	2035	2137	3107	4242
	- у % до всіх пасивів	0,41	0,57	0,51	1,15	1,59
3.4	Інші поточні зобов'язання	28173	18652	21632	19549	956
	- у % до всіх пасивів	5,38	5,22	5,17	7,21	0,36
	Пасив балансу	523749	357486	418399	271122	267217

Примітка. Складено на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

З даних у табл. 2.5 можна спостерігати за динамікою обсягу і структури пасивів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 рр.

Таблиця 2.5

**Динаміка обсягу і структури пасивів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”
у 2011-2015 рр.**

№ з/п	Показники	Відхилення 2012/2011		Відхилення 2013/2012		Відхилення 2014/2013		Відхилення 2015/2014	
		Абс., тис. грн.	Відн., %	Абс., тис. грн.	Відн., %	Абс., тис. грн.	Відн., %	Абс., тис. грн.	Відн., %
1.	Власний капітал	-22355	15,21	28896	-17,07	37412	-26,64	66142	-64,20
	- у % до всіх пасивів	-19,30	68,79	13,80	-29,14	-4,43	13,21	24,20	-63,68
1.1	Статутний капітал	-1766	-7,93	1766	8,61	0	0,00	0	0,00
	- у % до всіх пасивів	1,48	34,89	-0,41	-7,20	2,89	54,32	0,12	1,46
1.2	Нерозподілений прибуток (збиток)	-20594	12,17	27135	-14,30	37412	-23,01	66142	-52,83
	- у % до всіх пасивів	-20,78	64,35	14,21	-26,78	-7,31	18,82	24,08	-52,14
1.3	Неоплачений капітал	5	-5,95	-5	6,33	-	-	-	-
	- у % до всіх пасивів	-0,01	37,79	-	-9,15	-0,01	54,32	0,00	1,46
2.	Довгострокові зобов'язання	-200858	-40,19	180858	60,52	-138197	-28,81	-60375	-17,68
	- у % до всіх пасивів	-11,81	-12,38	31,06	37,15	11,31	9,86	-20,75	-16,48
2.1	Довгострокові кредити банків	16609	-	-16609	-100,00	-	-	-	-
	- у % до всіх пасивів	4,65	-	-4,65	-100,00	-	-	-	-
2.2	Інші довгострокові фінансові зобов'язання	-217467	-43,52	197467	69,96	-138197	-28,81	-60375	-17,68
	- у % до всіх пасивів	-16,46	-17,25	35,70	45,22	11,31	9,86	-20,75	-16,48
3.	Поточні зобов'язання	56950	33,30	-148841	-65,29	-46492	-58,76	-16881	-51,73
	- у % до всіх пасивів	31,12	95,30	-44,86	-70,34	-6,88	-36,36	-6,14	-51,03
3.1	Короткострокові кредити банків	-	-	-	-	-	-	7209	100
3.2	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	146485	269,80	-146485	-72,96	-46780	-86,16	30	0,40
	- у % до всіх пасивів	45,80	441,79	-43,19	-76,90	-10,21	-78,64	0,05	1,87
3.3	Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом	-75323	-94,20	-4636	-100,00	-	-	759	-
	- у % до всіх пасивів	-13,97	-91,51	-1,30	-100,00	0,00	-	0,28	-
	зі страхування	-4589	-71,15	-802	-43,10	1401	132,29	-212	-8,62
	- у % до всіх пасивів	-0,71	-57,73	-0,27	-51,38	0,65	258,48	-0,07	-7,28
	з оплати праці	-102	-4,77	102	5,01	970	45,39	1135	36,53
	- у % до всіх пасивів	0,16	39,52	-0,06	-10,28	0,64	124,37	0,44	38,53
3.4	Інші поточні зобов'язання	-9521	-33,79	2980	15,98	-2083	-9,63	-18593	-95,11
	- у % до всіх пасивів	-0,16	-3,00	-0,05	-0,91	2,04	39,46	-6,85	-95,04
	Пасив балансу	-166263	-31,74	60913	17,04	-147277	-35,20	-3905	-1,44

Примітка. Складено на основі даних табл. 2.4.

Результати аналізу власного капіталу підприємства за досліджуваний період свідчать про недостатній обсяг власного капіталу, оскільки його значення за весь час є від'ємним. Так, у 2011 році недостача власного капіталу

становила 146973 тис. грн., що в порівнянні зі загальним обсягом капіталу, який знаходиться в розпорядженні підприємства, становить 28,06%. Небезпечно високою недостача була в 2012 році, а саме 169328 тис. грн., що становить 47,37% у порівнянні з балансом. Тенденція зміни показника вказує на зменшення недостачі та в 2015 році вона становила 36878 тис. грн., або 13,8% у порівнянні з балансом. Це свідчить про те, що у підприємства є недостача власних коштів для формування необоротних і оборотних активів, воно не в стані покривати за рахунок власних коштів свої зобов'язання належною мірою.

Статутний капітал підприємства практично був незмінний за весь досліджуваний період і становив 22268 тис. грн., тільки в 2012 році він зменшився до 20502 тис. грн., але вже в 2013 році значення показника виросло до попередньої цифри. Частка статутного капіталу в балансі підприємства зросла з 4,25% у 2011 році до 8,33% у 2015 році за рахунок зменшення самого балансу.

Від'ємне значення власного капіталу спричинене нагромадженням суми нерозподіленого збитку: 169157 тис. грн. в 2011 році, 189751 тис. грн. в 2012 році. В 2013 році збиток зменшився на 14,3% до 162616 тис. грн. і зберіг таку тенденцію до 2015 року, знизившись до 59062 тис. грн.

Крім того, сума заборгованості власників до статутного капіталу становила 84 тис. грн. станом на 2011 рік і не була внесена до нього включно до 2015 року.

Проведений аналіз позикових коштів показав значну суму довгострокових зобов'язань, що становила 499709 тис. грн. в 2011 році, а в 2012 році – 282242 тис. грн. У 2013-2014 роках довгострокові зобов'язання були більшими, ніж валюта балансу, і становили по відношенню до неї 114,65% і 125,96% відповідно. В 2015 році довгострокові зобов'язання зменшилися до 281137 тис. грн. і становили 105,21% у співвідношенні з валютою балансу.

У складі довгострокових зобов'язань немає довгострокових кредитів банків, окрім 2012 року, в якому відображено такий кредит на суму 16609 тис. грн., який вже в 2013 році був повністю погашений.

Уся сума довгострокових зобов'язань, за винятком 2012 року, сформована з інших довгострокових фінансових зобов'язань. Це означає, що підприємство використовує довгострокові облігації та векселі для залучення додаткових коштів і ресурсів. Загалом збільшення обсягу довгострокових зобов'язань є позитивним, оскільки це дозволяє залучати додаткові ресурси в діяльність підприємства, але, з іншого боку, збільшує виплати за користування ними і нарощує обсяг короткострокових зобов'язань. За рахунок довгострокових зобов'язань менеджмент ТзОВ "СЕ Борднетце-Україна" утримує валюту балансу на належному рівні, підтримує платоспроможність, модернізує виробництво, забезпечує належний стан основних засобів.

Упродовж 2011-2014 років підприємство не використовувало короткострокових кредитів банків, а у 2015 році було залучено короткостроковий кредит на суму 7209 тис. грн.

Результати аналізу свідчать про значну суму кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги в 2011-2013 роках: 54294 тис. грн., 200779 тис. грн., 54294 тис. грн., що у валюті балансу становило значну частку: 10,37%, 56,16%, 12,98%. Проте, в 2014-2015 роках ситуація значно покращилася і частка кредиторської заборгованості у валюті балансу не перевищувала 3%.

За результатами проведеного аналізу поточних зобов'язань за розрахунками з бюджетом, зі страхування, з оплати праці можна зробити висновок про їх незначне значення для фінансового стану підприємства. Значні зобов'язання перед бюджетом спостерігалися тільки в 2011 році: 79959 тис. грн., або 15,27% валюті балансу.

Інші поточні зобов'язання коливалися на рівні 5-7% валюті балансу, а в 2015 році цей показник знизився до 0,36%, або до 956 тис. грн.

Загалом тенденція зміни загального обсягу поточних зобов'язань повторює тенденцію зміни обсягу кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги – основної їх складової. Поточні зобов'язання підприємства були значні в 2011-2013 роках, а саме: 171013 тис. грн., 227963 тис. грн., 79122

тис. грн. У 2012 році вони склали 63,77% у структурі балансу. Менеджменту підприємства вдалося зменшити поточні зобов'язання в 2014-2015 роках, зокрема, у 2015 році цей показник зменшився до 15749 тис. грн. (5,89% у валюті балансу).

При аналізі поточних зобов'язань треба врахувати, що вони є джерелом покриття дебіторської заборгованості підприємства. Тому доцільно провести порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості

ТЗОВ "СЕ Борднетце-Україна" у 2011-2015 роках

(тис. грн.)

№ з/п	Показники	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Дебіторська заборгованість	399007	253701	313656	162802	159330
	- у тому числі товарного характеру	154341	109004	154341	74611	76714
2.	Кредиторська заборгованість	171013	227963	79122	32630	15749
	- у тому числі товарного характеру	54294	200779	54294	7514	7544
3.	Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	2,3	1,1	4,0	5,0	10,1
	- у тому числі товарного характеру	2,8	0,5	2,8	9,9	10,2

Примітка. Складено на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

З проведеного порівняльного аналізу видно, що дебіторська заборгованість переважає над кредиторською протягом усього досліджуваного періоду. В 2011 році це перевищення було в 2,8 рази, зокрема дебіторська заборгованість товарного характеру переважала у 2,3 рази. У 2012 році ці співвідношення зменшилися: дебіторська заборгованість була більшою лише в 1,1 рази, а кредиторська заборгованість товарного характеру була вдвічі більшою від дебіторської. В період з 2013 до 2015 року співвідношення дебіторської заборгованості та кредиторської зросло до 10,1 разів, в тому числі товарного характеру – до 10,2 разів. Така динаміка показників свідчить про позитивну тенденцію зміни кредиторської заборгованості, адже вона зменшилася протягом аналізованого періоду та не перевищувала дебіторської

заборгованості. З іншого боку, дебіторська заборгованість, хоч і теж має позитивну тенденцію до зменшення, та має ще досить велике значення і значно переважає кредиторську, що свідчить про іммобілізацію власного капіталу в дебіторську заборгованість.

Підсумовуючи, зробимо висновок про те, що у підприємства обсяг власного капіталу має від'ємне значення, яке спричинене накопиченням непокритого збитку. Тому сформувалася недостача власних коштів для формування необоротних і оборотних активів, підприємство не в стані покривати за рахунок власних коштів свої зобов'язання належною мірою, а тому воно використовує для цього довгострокові зобов'язання, значення яких є дуже великим та більшим, аніж валюта балансу. Негативні значення, як то від'ємний власний капітал та величина довгострокових зобов'язань, які є взаємопов'язаними, мають позитивні тенденції зміни: зменшується величина дефіциту капіталу та обсяг довгострокових зобов'язань.

2.3. Показники ефективності управління активами і пасивами підприємства

З метою оцінки ефективності використання активів і пасивів, їх впливу на фінансові результати діяльності підприємства необхідно проаналізувати показники, що характеризують фінансову діяльність підприємства.

Формування активів залежить від виконання завдань операційної діяльності підприємства, досягнення відповідності між обсягом і структурою активів та обсягом і структурою виробництва та реалізації продукції. Забезпечення рентабельності є одним з принципів, яким керуються при проведенні операцій з активами. Згідно з цим принципом необхідно забезпечити повне корисне використання активів, максимально підвищити їх потенційну здатність генерувати операційний прибуток. Для виконання поточної діяльності підприємства важливим є рівень його платоспроможності,

тобто здатності погашати короткострокову заборгованість. Активи підприємства повинні підтримуватися на оптимальному рівні для досягнення компромісу між необхідністю забезпечення безперервної діяльності, оборотністю, рентабельністю і платоспроможністю. Ці принципи враховуються при здійсненні аналітичних процедур з оцінки результатів діяльності підприємства загалом та ефективності використання активів зокрема.

При аналізі ефективності управління капіталом підприємства досліджуються основні результативні показники ефективності його функціонування для виявлення резервів її підвищення. Управління капіталом є безперервним процесом, якому менеджмент підприємства приділяє постійну увагу, адже від управління ним залежать основні фінансові показники його діяльності. У жорсткому конкурентному ринковому середовищі управління капіталом набуває особливого значення і усунення недоліків такого управління дозволить забезпечити успішний розвиток підприємства, його спроможність виживати у конкурентних умовах та досягати успіху.

Зміни в активах підприємства, які розглянуті без зіставлення зі змінами фінансових результатів, є малоінформативними. Тому необхідно оцінити та порівняти динаміку активів підприємства з динамікою його фінансових результатів (табл. 2.7). Для заповнення даних таблиці та розрахунку середньої величини активів за вказані періоди використаємо дані у додатках А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, З, К, Л.

При використанні підприємством фінансових схем роботи, за якими регулярно проводять взаєморозрахунки з постійними контрагентами з дебіторської та кредиторської заборгованості на значні суми (що становлять значну частину загальної величини активів), зниження підсумку балансу за рахунок взаємозаліків може перевищувати його збільшення через інші причини [69, с. 124].

За результатами аналізу даних у табл. 2.7 можна зробити висновок про те, що темпи зменшення активів не однозначно відобразилися на темпах приросту фінансових результатів діяльності ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”. Для

наочного відображення цих темпів і взаємозв'язку показників побудуємо рис. 2.3.

Таблиця 2.7

**Динаміка активів і фінансових результатів
ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 роках**

(тис. грн.)

Роки		Показники		
		Середня величина активів	Виручка від реалізації	Валовий прибуток
2011		430617,5	445062	112308
2012		387942,5	236790	-8154
2013		347456	445062	112308
2014		268738,5	185118	79700
2015		269169,5	273365	116879
Темп приросту, %	2012/2011	-9,9	-46,8	-107,3
	2013/2012	-10,4	88,0	-1477,3
	2014/2013	-22,7	-58,4	-29,0
	2015/2014	0,2	47,7	46,6

Примітка. Складено на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, З, К, Л.

Аналізуючи зміни приростів 2012 року в порівнянні з 2011 роком, можна зробити висновок про зниження ефективності використання активів: виручка від реалізації зменшилася на 46,8%, а валовий прибуток – на 107,3%. Це відбулося за рахунок збільшення собівартості продукції підприємства. Така тенденція збереглася і примножилася в 2013 році: попри незначне зменшення величини активів на 10,4% та збільшення виручки від реалізації на 88%, валовий прибуток зменшився на 1477,3%, що теж пов'язано зі збільшенням собівартості продукції.

В 2014 році у порівнянні з попереднім періодом темпи приросту були від'ємні, середня величина активів зменшувалася, показуючи падіння на 22,7%.

Аналогічну динаміку показували виручка від реалізації та валовий прибуток: -58,4% та -29,0% відповідно.

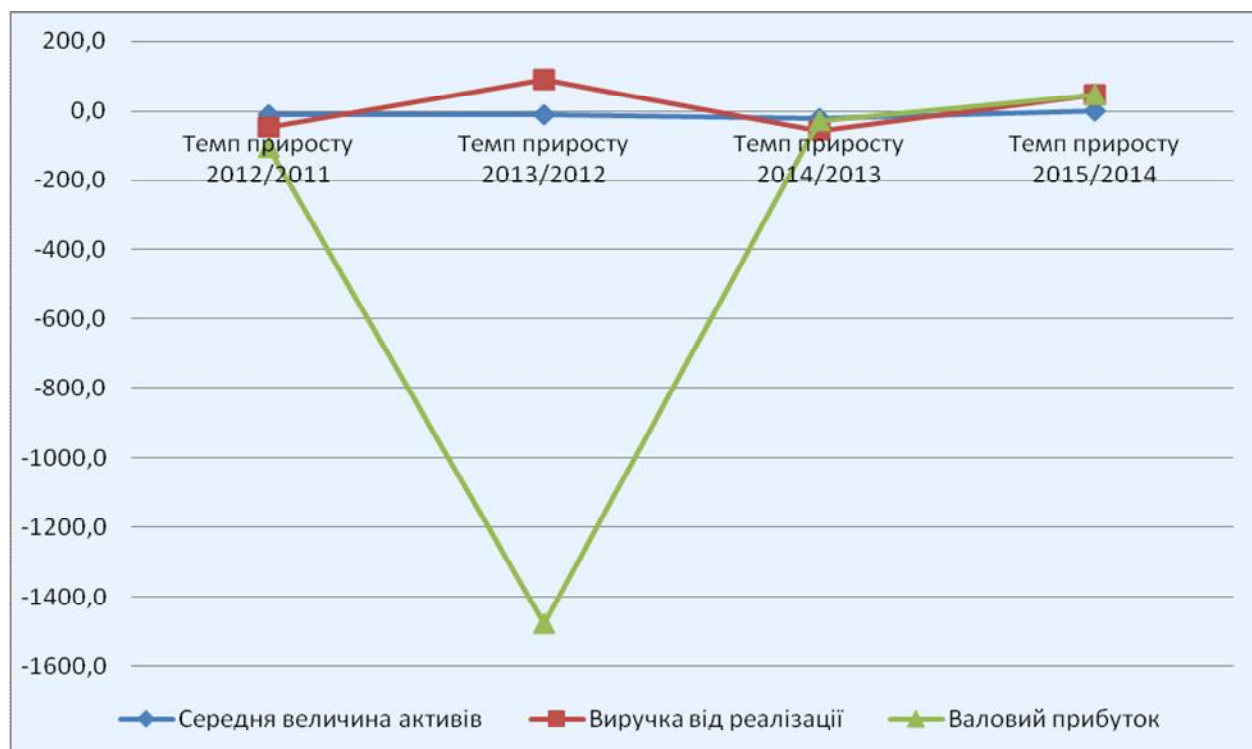

Рис. 2.3. Динаміка активів і фінансових результатів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 роках

Примітка. Побудовано на основі даних табл. 2.7.

Величина активів у 2015 році почала збільшуватися, показавши приріст на 20%, що миттєво відобразилося на показниках фінансових результатів, які показали такий приріст: виручка від реалізації – 47,7%, валовий прибуток – 46,6%. Такі зміни можна пояснити підвищенням ефективності використання активів, активізацією виробничої діяльності та зменшенням собівартості виробництва.

Щоб детальніше охарактеризувати майновий і фінансовий стан підприємства за результатами фінансової діяльності за 2011-2015 роки, а також визначити можливості розвитку підприємства на перспективу, скористаємося системою фінансових коефіцієнтів.

Система фінансових показників – це сукупність відносних показників, які розраховані за даними фінансової звітності підприємства і характеризують його

фінансовий стан з різних сторін відповідно до інтересів суб'єктів фінансового аналізу [89, с. 44].

Фінансові коефіцієнти групуються у відповідності з основними особливостями діяльності підприємства та інтересами суб'єктів фінансового аналізу. Отже, необхідно провести аналіз таких показників:

- показники ліквідності;
- показники платоспроможності (фінансової стійкості);
- показники ділової активності;
- показники рентабельності.

Під ліквідністю розуміють спроможність підприємства перетворювати свої активи на гроші без втрат їх ринкової вартості для покриття всіх необхідних платежів у міру настання їх строків та швидкість здійснення цього перетворення [32]. Щоб оцінити реальний ступінь ліквідності підприємства, необхідно провести аналіз ліквідності його балансу, тобто визначити ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами.

Активи підприємства в залежності від ступеня ліквідності можна умовно поділити на такі групи:

1. Найбільш ліквідні активи (A1) – суми за всіма статтями коштів, що можуть бути використані для виконання поточних розрахунків негайно. В дану групу включають також короткострокові фінансові вкладення (цінні папери).

2. Швидкореалізовані активи (A2) – активи, для обертання яких у наявні кошти потрібен певний час. У дану групу можна включити дебіторську заборгованість та інші оборотні активи.

3. Повільнореалізовані активи (A3) – найменш ліквідні активи. Це запаси, дебіторська заборгованість тощо.

4. Важкореалізовані активи (A4) – активи, що призначені для використання в господарській діяльності протягом тривалого періоду часу. В дану групу можна включити статті розділу I активу балансу “Необоротні активи” [98, с. 214].

Перші три групи активів відносяться до поточних активів підприємства і

є більш ліквідними, ніж четверта група активів.

Пасиви балансу по мірі зростання строків погашення зобов'язань групуються наступним чином:

1. Найбільш термінові зобов'язання (П1) – кредиторська заборгованість, розрахунки за дивідендами, інші короткострокові зобов'язання, а також позики, не погашені в термін (за даними додатків до бухгалтерського балансу).

2. Короткострокові пасиви (П2) – короткострокові кредити банків та інші позики, які підлягають погашенню на протязі 12 місяців після звітної дати.

3. Довгострокові пасиви (П3) – довгострокові кредити та інші довгострокові пасиви (статті розділу III пасиву балансу “Довгострокові зобов'язання”).

4. Постійні пасиви (П4) – статті розділу I пасиву балансу “Власний капітал” [98, с. 214].

На основі даних балансів підприємства, які відображені в додатках А, Б, В, Г, Д, проведемо аналіз ліквідності підприємства (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Агрегований баланс ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011 і 2015 роках

(тис. грн.)

Період, роки		Актив	Зіставлення на кінець періоду	Пасив	Період, роки		Платіжний надлишок (нестача)	
2011	2015				2011	2015	2011	2015
34164	405	A1	<	П1	171013	15749	-136849	-15344
399210	159995	A2	>	П2	-	7209	399210	152786
10601	11194	A3	<	П3	479709	281137	-469108	-269943
59775	95623	A4	>	П4	-146972	-36878	206747	132501
503750	267217	Баланс	-	Баланс	503750	267217	0	0

Примітка. Складено на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

Для того, щоб підприємство вважалось ліквідним, його поточні активи мають перевищувати короткострокові зобов'язання.

Проведений аналіз даних табл. 2.8 дає зрозуміти, що в цілому ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” є ліквідним і здатне своєчасно забезпечити погашення своїх зобов'язань. Проведений аналіз свідчить, що рівень ліквідності відповідає

умовам середнього рівня ліквідності. Відповідність даним умовам розраховано в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

**Рівень ліквідності “СЕ Борднетце-Україна”
за критеріями розподілу в 2015 році**

Актив	2015	Зіставлення	2015	Пасив	Рівень ліквідності
A1	405	<	22958	П1+П2	Середній
A1+A2	160400	>			
A1+A2+A3	171594	>			
A1+A2+A3+A4	267217	>			

Примітка. Складено автором на основі [65, с. 425].

На основі проведеного аналізу робимо висновок, що на підприємстві недостатньо абсолютно ліквідних активів. Це пов'язано з тим, що більша частина оборотних коштів мобілізована в дебіторську заборгованість, а значну частину пасиву складають довгострокові зобов'язання. Наявні грошові кошти значно менші від зобов'язань кредиторам, а тому необхідні додаткові фінансові джерела. Отже, підприємству необхідно розробити заходи з реструктуризації дебіторської заборгованості.

Для оцінки ліквідності використовуються такі показники:

– Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт загальної платоспроможності) показує вартість оборотних активів підприємства, що припадає на одну гривню поточних зобов'язань.

– Коефіцієнт швидкої ліквідності (коефіцієнт термінової платоспроможності, коефіцієнт “критичної оцінки”) характеризує, яка частина зобов'язань може бути погашена не лише за рахунок грошових коштів, але й за рахунок очікуваних надходжень за відвантажену продукцію

– Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена активами, що мають

абсолютну ліквідність. Нормативні значення цього показника, наведені при різних методиках, повинні дорівнювати або бути більшими 0,2; 0,5; 0,7.

– Частка оборотних активів у активах визначається шляхом ділення оборотних активів на валюту балансу і показує їх питому вагу в майні підприємства.

– Робочий капітал (чистий оборотний капітал) позначається як РК або WC. Перевищення оборотних активів над поточними зобов'язаннями показує спроможність підприємства платити за поточними зобов'язаннями [69, с. 248-250].

Для того, щоб повніше охарактеризувати ліквідність, потрібно провести детальний коефіцієнтний аналіз ліквідності та динаміки її зміни. З цією метою розрахуємо коефіцієнти покриття, швидкої ліквідності, абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Показники ліквідності “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 роках

(тис. грн.)

Роки		Показники			
		Коефіцієнт покриття	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Чистий оборотний капітал
		Нормативне значення: 2,0-2,5	Нормативне значення: 0,6-0,8	Нормативне значення: >0 і збільшення	Нормативне значення: >0 і збільшення
2011		2,60	2,53	0,20	272962
2012		1,35	1,13	0,01	80906
2013		4,53	4,40	0,43	279502
2014		6,26	5,84	0,82	171505
2015		7,47	7,00	0,02	148636
Відхилення	2012/2011	-1,24	-1,40	-0,19	-192056,00
	2013/2012	3,18	3,27	0,42	198596,00
	2014/2013	1,72	1,44	0,39	-107997,00
	2015/2014	1,22	1,16	-0,80	-22869,00

Примітка. Складено і розраховано автором на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

Проаналізувавши дані таблиці, робимо висновок, що значення коефіцієнта покриття в 2011-2012 роках було в межах нормативного, а з 2013 року воно стало вищим за нормативне до кінця досліджуваного періоду. Поточних активів достатньо для погашення короткострокових зобов'язань. У 2015 році значення даного коефіцієнта становило 7,47, що набагато вище нормативного. Таке переважання пов'язано зі збільшенням дебіторської заборгованості в структурі активу, що сигналізує про зростання частки бездіяльних коштів і потребу в удосконаленні кредитної політики підприємства.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності за досліджуваний період було значно більшим за нормативне зі зростаючою тенденцією. Тому платіжні можливості підприємства для оплати поточних зобов'язань у короткий період були недостатньо великі. Зростання даного коефіцієнта було пов'язано зі збільшенням невиправданої дебіторської заборгованості, що підвищує ризик фінансових проблем у майбутньому.

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності вважається теоретично достатнім на рівні 0,2-0,35 і вище. Якщо коефіцієнт становить 0,2, як спостерігалось на початку аналізованого періоду, то це означає, що 20% своїх короткострокових боргів підприємство може оплатити негайно. Значення даного коефіцієнта протягом усього аналізованого періоду відповідає нормативному. Значне підвищення цього коефіцієнта спостерігалось в 2011 і 2012 роках, а саме до 0,43 та 0,82 відповідно. Утримання значної суми у грошовій формі становить певний фінансовий ризик, враховуючи інфляційні процеси.

Аналізуючи чистий оборотний капітал підприємства, можна зробити висновок, що підприємство здатне покривати поточні зобов'язання. Проте, приріст його відбувся лише в 2011 році на 198596 тис. грн., надалі динаміка чистого оборотного капіталу є спадною, що свідчить про появу тенденції

зменшення спроможності підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати діяльність у подальшому.

Далі проведемо аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства, який дасть змогу оцінити структуру джерел фінансування ресурсів і ступінь фінансової стійкості та незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Для здійснення такого аналізу на основі даних, поданих у додатках А, Б, В, Г, Д, розрахуємо відповідні коефіцієнти за 2011-2015 роки, звівши їх у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

**Показники платоспроможності (фінансової стійкості)
“СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 роках**

Роки		Показники			
		Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	Коефіцієнт фінансування	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Коефіцієнт маневреності власного капіталу
		Нормативне значення: >0,5	Нормативне значення: <1 і зменшення	Нормативне значення: >0,1	Нормативне значення: >0,5 і збільшення
2011		-0,29	-4,43	0,61	-1,86
2012		-0,47	-3,11	0,26	-0,48
2013		-0,34	-3,98	0,78	-1,99
2014		-0,38	-3,63	0,84	-1,66
2015		-0,14	-8,25	0,87	-4,03
Відхилення	2012/2011	0,18	-1,32	-0,35	1,38
	2013/2012	-0,14	0,87	0,52	-1,51
	2014/2013	0,04	-0,35	0,06	0,33
	2015/2014	-0,24	4,61	0,03	-2,37

Примітка. Складено і розраховано автором на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

Коефіцієнт автономії показує питому вагу власного капіталу в загальній

сумі засобів, які авансовані в діяльність підприємства. Як видно з результатів розрахунків, підприємство має недостатній рівень автономії, оскільки розрахований коефіцієнт не перевищував нормативне значення ($>0,5$), більше того, власного капіталу не вистачало протягом усього досліджуваного періоду. Протягом 2011-2015 років спостерігалася тенденція до зменшення загальної суми засобів, при цьому питома вага власного капіталу в їхній структурі показувала тенденцію до зменшення його нестачі та в 2015 році вона склала лише 14%.

Ступінь залежності підприємства від залучених засобів визначається за допомогою коефіцієнта фінансування. На досліджуваному підприємстві розраховані коефіцієнти впродовж усього досліджуваного періоду значно перевищували нормативне значення, що свідчить про високий рівень залежності підприємства від залучених засобів. У 2015 році залучені засоби стали переважати у 8,25 разів.

Розрахований коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами свідчить про високий рівень забезпеченості підприємства власними оборотними засобами і постійний приріст його значення за виключенням 2012 року, коли даний коефіцієнт становив 0,26 і відповідно зменшився в порівнянні з 2011 роком на 0,35, але вже в 2013 році приріст коефіцієнта склав 0,52, а в 2015 році його значення сягнуло 0,87. Отже, ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” на 87% забезпечено власними оборотними засобами і здатне покривати свої поточні зобов’язання.

За допомогою коефіцієнта маневреності власного капіталу визначають частку власного капіталу, яка використовується для фінансування поточної діяльності. Проведений аналіз вказує на те, що високий показник мобільності власного капіталу є штучним, набув негативного значення, оскільки власний капітал на протязі всього досліджуваного періоду був від’ємним. Власний капітал підприємства використовується для фінансування поточної діяльності, тому перед підприємством постає завдання в його суттєвому збільшенні.

Від ділової активності підприємства безумовно залежить стабільність його фінансового стану. Завдяки проведеному аналізу ділової активності можна зробити висновок про ефективність основної діяльності підприємства. Суть аналізу полягає в розрахунку значень показників оборотності та визначенні динаміки їх зміни. Тому для здійснення аналізу ділової активності необхідним є розрахунок таких показників:

- Коефіцієнт оборотності активів характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення.

- Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством.

- Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству.

- Строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей показує середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства.

- Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства [12].

Проведемо розрахунок вище названих показників ділової активності ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”, звівши їх у табл. 2.12.

Коефіцієнт оборотності активів показує кількість здійснених повних циклів виробництва та обігу за рік, що впливає на величину прибутку, який отримує підприємство. Значення показника в 2012 і 2014 роках – 0,53 і 0,54 відповідно. Тобто в ці періоди за рік підприємство здійснювало лише півциклу за рік. В 2011, 2013, 2015 роках ситуація була краща і значення показника наблизилося до нормативного і в 2015 році коефіцієнт оборотності активів становив 1,01.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості був менше 1 в 2011, 2012, 2013 роках, а це свідчить про те, що швидкість повернення коштів від боржників є низькою. В 2015 році коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості збільшився до 1,15, що є бажаною тенденцією, що позитивно впливає на зменшення дебіторської заборгованості та кращу мобілізацію оборотних коштів. Це, відповідно, позначилося на терміні погашення дебіторської заборгованості, який в 2015 році знизився до 316 днів, порівняно з 2014 роком – 697 днів. Управління дебіторською заборгованістю покращилося, термін погашення дебіторської заборгованості найнижчий за весь період дослідження.

Таблиця 2.12

**Показники ділової активності ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”
у 2011-2015 роках**

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Коефіцієнт оборотності активів	1,03	0,53	1,15	0,54	1,01
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,52	1,30	3,33	5,23	19,60
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,97	0,50	1,07	0,52	1,15
Строк погашення дебіторської заборгованості (днів)	376,34	731,79	340,90	697,06	316,38
Строк погашення кредиторської заборгованості (днів)	144,88	281,32	109,49	69,74	18,63
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	2,75	1,92	2,69	2,18	3,17
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	7,11	3,65	7,11	2,35	2,46
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	-0,71	-0,36	-0,72	-0,38	-0,98

Примітка. Складено і розраховано автором на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості має невисокі значення в період 2011-2014 років, але тенденція показника спостерігається

висхідна: з 2,52 – в 2011 році, до 5,23 – в 2014 році. В 2015 році показник зріс до 19,6, що означає прискорення розрахунків з кредиторами, підприємство швидше сплачує рахунки своїх постачальників. Відповідно строк погашення кредиторської заборгованості в 2015 році скоротився до 18 днів.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів вищий за 1, а це свідчить про те, що підприємство швидко реалізовує товарно-матеріальні запаси. Показник за 2012-2014 роки коливався в межах 1,92-2,75. В 2015 році його значення зросло до 3,17, отже, видно тенденцію прискорення швидкості реалізації товарно-матеріальних запасів, що свідчить про збільшення попиту на продукцію.

Показник фондівдачі знизився в 2012 році до 3,65 з 7,11 в 2011 році. Далі спостерігається ріст фондівдачі в 2013 році до 7,11, далі знову зниження в 2014 році до 2,35. В 2015 році фондівдача зросла до 2,46, на 1 грн. основних засобів припадає 2,46 грн. чистого доходу від реалізації продукції. Вартість основних засобів протягом досліджуваного періоду постійно зростала, але це не завжди призводило до росту ефективності їх використання.

Значення показника оборотності власного капіталу нівелюється через його від'ємне значення. Існує потреба в збільшенні власного капіталу.

При аналізі прибутковості або рентабельності господарської діяльності необхідно одержати відповідь на питання: на скільки керівництво ефективно використовувало відображені в балансі активи в цілому і їх окремі частини [59, с. 235]. Рентабельність представляє прибуток підприємства у відношенні до обсягів вкладених у нього коштів. За допомогою рентабельності досліджується ефективність роботи підприємства, прибутковість різних напрямків його діяльності, визначається, чи виправдані витрати шляхом визначення їх окупності. Рентабельність є більш наочним показником, ніж саме значення прибутку, оскільки показує відношення отриманого результату до використаних ресурсів. Показники рентабельності використовуються менеджментом для визначення інвестиційної, цінової, виробничої політики підприємства.

Для аналізу використаємо такі показники рентабельності:

– Коефіцієнт рентабельності активів характеризує ефективність використання активів підприємства, а саме величину прибутку, отриману на одиницю активів.

– Коефіцієнт рентабельності власного капіталу характеризує ефективність вкладення коштів у дане підприємство.

– Коефіцієнт рентабельності діяльності характеризує ефективність господарської діяльності підприємства.

– Коефіцієнт рентабельності продукції характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності [12].

Розраховані коефіцієнти рентабельності ТЗОВ “СЕ Борднетце-Україна” зведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

**Показники рентабельності ТЗОВ “СЕ Борднетце-Україна”
у 2011-2015 роках**

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Коефіцієнт рентабельності активів	0,011	-0,10	0,02	0,14	0,17
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	-0,031	0,29	-0,04	-0,54	-0,67
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,044	-0,79	0,06	0,52	0,65
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,170	-0,16	0,18	0,31	0,17

Примітка. Складено і розраховано автором на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д Е, Ж, З, К, Л.

При аналізі рентабельності активів коефіцієнт в 2011 році знаходився на рівні 1,1%. 2012 рік був збитковим – коефіцієнт рентабельності активів становив -0,1. А з 2013 по 2015 рік видно позитивну тенденцію збільшення коефіцієнта рентабельності, який в 2015 році підвищився до 0,17. Тобто, на кожну гривню активу підприємство отримує 17 коп. чистого прибутку.

Оскільки власний капітал підприємства від'ємний, то й значення його рентабельності нівелюється.

Коефіцієнт рентабельності діяльності протягом 2011-2015 років має тенденцію до збільшення з 0,044 у 2011 році до 0,65 у 2015 році. Збільшення цього показника свідчить про позитивну тенденцію росту ефективності господарської діяльності.

За 2011-2015 роки коефіцієнт рентабельності продукції мав тенденцію до збільшення, менеджмент підприємства вдало управляє виробничими витратами, отримуючи при цьому достатній чистий прибуток.

Висновки до розділу 2

За результатами аналізу практики управління активами і пасивами підприємства можна сформулювати такі висновки:

1. Саме аналітичний підхід до управління фінансами підприємства, зокрема його активами та пасивами, дозволить приймати обґрунтовані управлінські рішення, визначити ефективність їх використання та вплив на фінансові результати діяльності. Обсяг та структура активів ТЗОВ "СЕ Борднетце-Україна" свідчать про значне їх зменшення, яке відбулося за рахунок зменшення саме оборотних активів, оскільки необоротні активи на протязі досліджуваного періоду збільшувалися. Частка дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів є дуже високою, тому підприємству необхідно вдосконалювати процес управління нею. Основні засоби підприємства постійно оновлюються, а їх технічний стан є задовільним.

2. При оцінці пасивів підприємства виявлено основні недоліки: низький обсяг статутного капіталу, нагромадження суми нерозподіленого збитку, значна сума довгострокових фінансових зобов'язань. Обсяг кредиторської заборгованості не загрожує платоспроможності підприємства. Підприємство не в стані покривати за рахунок власних коштів свої зобов'язання належною

мірою, а тому воно використовує для цього довгострокові зобов'язання. Тому для зменшення фінансового ризику необхідним є збільшення власного капіталу.

3. Отож, що підприємство працює ефективно, є рентабельним, з достатнім рівнем фінансової стійкості, ліквідним, платоспроможним і здатним своєчасно забезпечити погашення своїх зобов'язань.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Шляхи оптимізації активів і пасивів підприємства

Сучасні умови розвитку національної економіки диктують усе нові умови участі підприємств у господарських процесах. Сама тому суб'єктам господарювання потрібно підлаштовуватися під умови ринку і вносити зміни у свою внутрішню роботу. Удосконалення процесу управління активами в таких умовах є дуже актуальним.

Зростання обсягів інформації в сучасних умовах вимагає відповідних коректив у системі аналітичних досліджень з метою прийняття управлінських рішень. Організація та методика аналізу в цьому випадку визначається, перш за все, можливістю й необхідністю певної систематизації наявних даних, оскільки без такого підходу важко оцінити явища, процеси господарської діяльності й на цій підставі сформулювати відповідні управлінські рішення [60, с. 177].

Менеджмент повинен орієнтуватися не лише на традиційні методи удосконалення процесу управління активами, але й створювати нові нетрадиційні методи та приймати креативні рішення, які будуть базуватися на розширеному синтезі уже наявних досягнень сучасної теорії даної сфери досліджень. За допомогою ефективного управління активами можна доволі швидко досягнути позитивних результатів у фінансовому оздоровленні підприємства. Розроблення стратегій фінансового оздоровлення підприємств включає в себе розробку принципів управління оборотними активами, оскільки вони являються найбільш гнучкою частиною майна. Навпроти цього, принципи управління оборотними активами не перероблені під сучасні вимоги і це відбивається на практиці, оскільки в переважній більшості вітчизняних підприємств відсутня комплексна політика не лише оборотними, але й усіма іншими активами.

Комплексна політика управління включає в себе управління поточними

активами і поточними пасивами підприємства й зводиться до вирішення наступних завдань:

- забезпечення наявності власних оборотних коштів;
- прискорення оборотності оборотних коштів підприємства;
- вибір найбільш прийнятної для підприємства типу політики комплексного оперативного управління поточними активами та пасивами [92].

Важливе значення для роботи підприємства має вибір оптимального розміру дебіторської заборгованості та її частки в загальній сумі оборотних активів, тому що це має безпосередній вплив на такі показники як платоспроможність і ліквідність та на ризики пов'язані з ними.

Процес управління дебіторською заборгованістю базується на контролі суми фінансових потоків на підприємстві. Даний процес має бути спрямований на вирішення таких основних завдань:

- мінімізація фінансових ризиків, пов'язаних з можливістю збитків від списання безнадійних боргів, та мінімізація фінансових ризиків, пов'язаних з дефіцитом грошових коштів;
- мінімізація втрат від інфляційного знецінення суми заборгованості;
- мінімізація недоотриманого доходу в зв'язку з неможливістю активного комерційного використання коштів, інвестованих у дебіторську заборгованість;
- перебудова управління за допомогою маркетингу в умовах неплатежів [80, с. 290-291].

Управління дебіторською заборгованістю підприємства є важливою складовою фінансового менеджменту, який має бути зацікавлений в оптимізації її розміру. Дебіторська заборгованість відволікає обігові кошти з господарського обігу та негативно впливає на їх оборотність. З іншої сторони, збільшення обсягу дебіторської заборгованості може свідчити про збільшення обсягу продажу товару підприємством. Як занадто великий, так і надто малий її обсяг є не вигідним підприємству. Тому з метою отримання максимального економічного ефекту необхідно розрахувати оптимальний рівень дебіторської заборгованості.

Враховуючи те, що частка дебіторської заборгованості в оборотних активах ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” за весь досліджуваний період коливалася в межах 79,75-92,85%, необхідно привести її до оптимального рівня, що сприятиме підвищенню рівня платоспроможності та ліквідності підприємства. Зростання дебіторської заборгованості співвідноситься із збільшенням обсягу продажу товару. З метою отримання більшого прибутку менеджмент підприємства може реалізовувати продукцію в кредит. Доцільність реалізації продукції в кредит має визначатися за допомогою знаходження оптимального розміру дебіторської заборгованості.

За допомогою методики апроксимації нелінійної залежності дебіторської заборгованості від кредитного періоду розрахуємо оптимальний обсяг дебіторської заборгованості ($ДЗ_{тов}(T_{opt})$) ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”. Даний розрахунок проведемо за формулою (3.1) [44]:

$$\begin{aligned} ДЗ_{тов}(T_{opt}) &= ДЗ_{тов\ max} \times \left(1 - \frac{k}{T_{opt}}\right) = \\ &= ДЗ_{тов\ max} \times \left(1 - \sqrt{\frac{k \times k_t}{ДЗ_{тов\ max} \times \left(\frac{p_2}{p_1} \times КДЗ_{тов}\right)}}\right), \end{aligned} \quad (3.1)$$

де k ($(ДЗ_{тов2015} - ДЗ_{тов2014}) / (ДЗ_{тов2014} - ДЗ_{тов2013})$) – коефіцієнт пропорційності між зміною кредитного періоду та зміною $ДЗ_{тов}(t)$;

t – кредитний період (365 днів);

k_t ($(k + \sqrt{k^2 - 4 \times ПФ})/2$) – рівень коефіцієнта витрат, що залежать від кредитного періоду;

ПФ (для кредитного періоду 365 днів = 36,5%) – плата за факторингове фінансування;

$КДЗ_{тов}$ ($(k - k_t)$) – рівень коефіцієнта витрат, що залежать від розміру дебіторської заборгованості;

де p_1 – ціна закупки товарів;

p_2 ($(П_{вал} \times p_1 / ДЗ_{тов})$) – ціна реалізації товарів на умовах товарного кредиту;

$П_{вал}$ – валовий прибуток.

Також визначимо оптимальний період оборотності дебіторської заборгованості в днях за формулою (3.2) [44]:

$$T_{\text{опт}} = \left(\sqrt{\frac{k \times ДЗ_{\text{тов max}} \times \left(\frac{p_2}{p_1} \times КДЗ_{\text{тов}}\right)}{k_t}} \right), \quad (3.2)$$

Використовуючи дані в додатках А, Б, В, Г, Д, проведені розрахунки подамо у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Розрахунок оптимального розміру дебіторської заборгованості ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”

Показники	Розрахункові дані		
	2013	2014	2015
ДЗ _{тов} (тис. грн.)	313656	162802	159330
p ₁ (тис. грн.)	-	-	156231
П _{вал} (тис. грн.)	-	-	116879
p ₂ (тис. грн.) (П _{вал} × p ₁ / ДЗ _{тов})	116879 × 156231 / 159330 = 114605,7		
k (ДЗ _{тов2015} - ДЗ _{тов2014}) / (ДЗ _{тов2014} - ДЗ _{тов2013})	(159330 - 162802) / (162802 - 313656) = 0,02		
k _t (k + √(k ² - 4 × ПФ)) / 2	(0,2 + √(0,2 ² - 4 × 36,5)) / 2 = 6,1		
КДЗ _{тов} (k - k _t)	5,9		
T _{опт}	5		
ДЗ _{тов(T_{опт})} (тис. грн.)	157736,7		

Примітка. Розраховано і побудовано автором на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

У процесі аналізу за допомогою методу апроксимації нелінійної залежності дебіторської заборгованості від кредитного періоду визначено оптимальний обсяг дебіторської заборгованості ДЗ_{тов max} = 157736,7 тис. грн., що несуттєво відрізняється від обсягу дебіторської заборгованості ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” в 2015 році, який становив 159330 тис. грн.

Отже, при подальшому дотриманні дебіторами строків погашення заборгованості у підприємства буде достатньо коштів для розрахунків із кредиторами. Задана методика допоможе здійснювати управління дебіторською заборгованістю і забезпечити достатній розмір готівкових коштів.

В умовах економічної кризи у середині країни гострою проблемою для підприємств постає надмірна вага дебіторської заборгованості в загальній структурі активів. Як наслідок, це може призвести до того, що суб'єкт господарювання, який надає свої кошти в кредит, має пониженні показники платоспроможності, ліквідності через відсутність ліквідних коштів. На досліджуваному підприємстві ТзОВ "СЕ Борднетце-Україна" наявна проблема з високим рівнем дебіторської заборгованості та недостатньою швидкістю її оборотності. У такій ситуації менеджери компанії повинні проводити заходи, які передбачають рефінансування або реструктуризацію дебіторської заборгованості, оскільки це дозволить пришвидшити процес її погашення.

Рефінансування дебіторської заборгованості – це переведення її в інші, ліквідні форми оборотних активів: гроші, короткострокові фінансові вкладення тощо. Рефінансування базується на таких принципах:

- загальні витрати на рефінансування не повинні перевищувати очікуваний прибуток від використання вивільнених коштів у господарському обороті;

- витрати на рефінансування не повинні перевищувати вартості короткострокових кредитів для підтримки платоспроможності підприємства до інкасації дебіторської заборгованості;

- витрати на рефінансування не повинні перевищувати інфляційні втрати у випадку затримки платежів.

У практиці зарубіжних країн прийнято застосовувати такі форми рефінансування, як: факторинг, форфейтинг, операції з урахування векселя.

Така форма рефінансування як факторинг розглядається як тип фінансової операції та полягає в тому, що підприємство-продавець передає права отримання коштів за платіжними документами за отриману продукцію на

користь банківської установи або ж спеціалізованої організації, яка приймає на себе усі кредитні ризики по інкасації боргу. Одним з головних недоліків є надто висока вартість.

Форфейтинг – це кредитування зовнішньоекономічних операцій, що полягає у купівлі експортних вимог в експортера форфейтером із виключенням права зворотної вимоги. Залишкова сума експортної вимоги виплачується експортеру за мінусом суми дисконту.

Урахування векселів, виданих покупцями, – це форма кредитування банком юридичної або фізичної особи шляхом придбання векселя до настання терміну платежу за ним зі знижкою (дисконтом) за кошти з метою одержання прибутку від погашення векселя у повній сумі. Внаслідок операції врахування, вексель повністю переходить у власність банку [8, с. 320-321].

Зарубіжні економісти-аналітики пропонуються такі методи управління рахунками дебіторів:

- визначати термін прострочених залишків на рахунках дебіторів і порівнювати цей термін з нормами в галузі, показниками конкурентів та даними минулих років;

- періодично переглядати граничну суму реалізації продукції, виходячи з фінансового стану клієнтів;

- якщо виникають проблеми з одержанням грошей, вимагати заставу на суму, не меншу, ніж сума на рахунку дебітора;

- залучати установи, які стягують борги;

- продати рахунки дебіторів факторинговій компанії, якщо при цьому можна отримати економію [7, с. 27].

Отже, в сучасній практиці фінансового менеджменту управління дебіторською заборгованістю підприємства здійснюють або ж самостійно, або на основі аутсорсингу. Менеджмент виконує комплекс управлінських дій для недопущення виникнення дебіторської заборгованості, прогнозує її обсяг в майбутньому та розробляє заходи, щоб погасити вже наявну дебіторську заборгованість.

Для менеджменту ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” необхідним є створення відділу, котрий би займався управлінням дебіторською заборгованістю та аналізував ризики неповернення платежів чи їх відтермінування. Це б забезпечило постійну роботу з дебіторами щодо оплати за продукцію і позитивно відобразилося на зменшенні її обсягу та оборотності. До завдань такого відділу належала б оцінка ділової сумлінності покупців продукції, складання рейтингу платоспроможних замовників продукції.

У крайніх випадках загрози неплатежу підприємство може використовувати такі інструменти, як: повна передоплата замовленої продукції, використання варіабельних систем оплати за попередньою домовленістю з дебітором, що охоплює включення в договірні зобов'язання умови щодо передоплати і постоплати, встановлення знижок і націнок, запровадження бонусів і штрафів, умови розстрочення, переказів на інших форм оплати.

Сьогодні також набирає поширення використання непрямих методів вирішення проблем з дебіторською заборгованістю. Зокрема, до таких методів відносять PR-супровід діяльності із повернення боргів, юридичної діяльності, ефективним методом є також висвітлення в засобах масової інформації процесу розгляду в суді відповідної справи, що стосується стягнення боргу.

У випадку, якщо підприємство не зможе самостійно повернути заборгованість, то варто звернутися до послуг аутсорсингових компаній.

Термін “аутсорсинг” (“outsourcing”) походить від англійського “outside resource using” – використання зовнішніх ресурсів. Початок “епохи аутсорсингу” відносять до 1960-х рр., а саме до 1962 р., коли було засновано компанію Electronic Data System (EDS), яка спеціалізується на аутсорсингу інформаційних технологій – IT-аутсорсингу [48, с. 111].

Використання аутсорсингу дозволяє делегувати роботу по управлінню дебіторською заборгованістю відповідній спеціалізованій організації. Перевагами аутсорсингу називають можливість підприємства більш ефективно та за менші кошти вирішувати питання управління дебіторською заборгованістю. Сьогодні на ринку аутсорсингових послуг, який займається

управлінням дебіторською заборгованістю, надають страхові, кредитні, юридичні, факторингові та колекторні послуги.

Отже, до завдань управління дебіторською заборгованістю повинні входити прогнозування і оцінка ризику появи сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості, здійснення превентивних заходів зі запобігання появи безнадійної заборгованості, визначення і обґрунтування оптимального розміру заборгованості та термінів її погашення, розроблення заходів з повернення сумнівної дебіторської заборгованості, а в випадку появи безнадійної заборгованості – зі залучення аутсорсингових компаній для її повернення. Управлінням дебіторською заборгованістю та розробленням управлінських рішень, пов'язаних з нею, має займатися спеціальний відділ, який рекомендовано створити на ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”, що позитивно вплине на забезпечення вищого рівня платоспроможності та ліквідності підприємства.

В управлінні капіталом підприємства рекомендовано використовувати стратегічний підхід до його оцінки, аналізу та прогнозування управлінських рішень, пов'язаних з ним на майбутнє. Отже, підприємству необхідно розробити власну стратегію, деталізовану заходами її досягнення, для побудови стійкої та оптимальної структури капіталу. Це особливо актуально, оскільки в процес аналізу капіталу ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” було виявлено певні недоліки, а саме: накопичення значного обсягу непокритих збитків, надвисокий рівень позикових коштів та, відповідно, низький обсяг власного капіталу. Тому менеджменту підприємства необхідно більше уваги приділяти структурі капіталу, аналізу використання власних та позикових коштів. Адже структура капіталу визначає аспекти фінансової, операційної та інвестиційної діяльності, а також впливає на кінцеві результати діяльності підприємства.

Управління капіталом – це система принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства [8, с. 259].

Основними завданнями ефективного управління капіталом є:

- Формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства.
- Оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання.
- Забезпечення умов досягнення максимальної дохідності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику.
- Забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, при запланованому рівні його дохідності.
- Забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку.
- Забезпечення достатності фінансового контролю над підприємством з боку його засновників.
- Забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства.
- Оптимізація обороту капіталу.
- Забезпечення своєчасного реінвестування капіталу [8, с. 259-262].

У другому розділі балансу найважливішим при аналізі є визначення точки оптимізації капіталу, що, в свою чергу, вимагає вибору між дохідністю і ризиком. Збільшення дохідності, рентабельності власного капіталу та прибутку можливе при зростанні частки залученого капіталу, що спричиняє збільшення фінансових ризиків. Збільшення частки власного капіталу буде сприяти зменшенню не лише ризиків, а і прибутків, саме тому курівництво підприємства повинно самостійно вибирати свій оптимальний варіант на основі проведеного аналізу.

Оптимальна структура капіталу повинна відповідати таким критеріям:

- бути обґрунтованою;
- відповідати основним цілям та завданням у частині фінансування підприємства;
- покривати мінімальні витрати, пов'язані з її формуванням.

На думку дослідників цієї проблеми, першочерговим для менеджерів суб'єкта господарювання є оптимізація структури власного капіталу, що являється основою не лише для оптимізації структури капіталу, але і для ефективної діяльності підприємства загалом. Також це дасть змогу визначити максимально можливу суму, яку підприємство може запозичити зі зовнішніх джерел. Саму методику оптимізації структури власного капіталу можна поділити на такі етапи:

I етап – проведення фінансово-економічного аналізу та оцінки ефективності формування і використання власного капіталу підприємства;

II етап – виявлення інтегрованих шляхів оптимізації структури власного капіталу підприємства;

III етап – надання інформаційної підтримки у прийнятті управлінських рішень щодо шляхів оптимізації структури власного капіталу підприємства;

IV етап – розробка ефективної парадигми збереження власного капіталу підприємства [15, с. 73].

При здійсненні оптимізації структури капіталу потрібно ознайомитися з методами її здійснення. Більшість авторів виділяють три методи оптимізації структури капіталу:

1. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності. Цей метод характеризується багатоваріантними розрахунками рівня фінансової рентабельності підприємства і використанням показника фінансового важеля.

2. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації її вартості. Для найбільш достовірного визначення вартості підприємства використовується попередня оцінка вартості власного і позикового капіталу, залучених і використовуваних за різних умов. Сукупні вимоги до прибутковості можуть бути зведені в єдину ставку середньозважених витрат на капітал (WACC), яку розраховують за формулою (3.3) [71, с. 125].

$$WACC = E/V \times R_E + D/V \times R_D, \quad (3.3)$$

де WACC – середньозважена вартість капіталу підприємства;

V – сукупна вартість капіталу підприємства;

D – вартість позичкового капіталу підприємства;

E – вартість власного капіталу підприємства;

R_D – ставка за користування позиковим капіталом;

R_E – норма прибутковості власного капіталу.

3. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Як вже було сказано, залучення надлишкових позикових активів може негативно позначитися на фінансовому стані підприємства. Вибір джерел фінансування має бути поміркованим, для різних складових активів підприємства він не обов'язково має бути єдиним.

Правильно вибраний метод дасть змогу збільшити ринкову вартість підприємства, що є пріоритетним для його власників. Це можливо, коли оптимальна структура капіталу відображає таке співвідношення використаного власного і запозиченого капіталу, що дасть змогу утримувати найбільш ефективний взаємозв'язок між коефіцієнтами рентабельності власного капіталу та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства.

Оптимізуємо структуру капіталу ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” за критерієм максимізації рівня прогнозованої рентабельності власного капіталу. Такий підхід допоможе розрахувати оптимальну величину фінансового важеля, що допоможе визначити структуру власного капіталу для максимізації рівня її рентабельності. Проте максимізація рівня фінансової рентабельності, а саме рентабельності власного капіталу, може призвести до зниження рівня платоспроможності та нестачі грошових коштів. Саме тому даний метод доповнюється методом оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації його середньозваженої вартості.

Розрахунок ефекту фінансового левериджу проводять, використовуючи формулу (3.4) [18]:

$$ЕФВ=(1-Спп) \cdot (КВРа-СРСВ) \cdot (ПК/ВК), \quad (3.4)$$

де $Спп$ – ставка податку на прибуток;

$КВРа$ – коефіцієнт валової рентабельності активів, %;

СРСВ – ставка відсотка за кредит, що сплачується підприємством за використання залученого капіталу, %;

ПК – середня сума залученого капіталу;

ВК – середня сума власного капіталу.

Оптимізуємо структуру капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності, використовуючи критерій максимізації ефекту фінансового левериджу ТЗОВ “СЕ Борднетце-Україна”, а проведені розрахунки зведемо в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Розрахунок коефіцієнта фінансової рентабельності ТЗОВ “СЕ Борднетце-Україна”

Показники	2015 р.	Варіанти розрахунку		
		1 (20,6/79,3%)	2 (15/85%)	3 (10/90%)
Власний капітал	-69949	69949	50867,8	33911,9
Позиковий капітал	339118,5	269169,5	288250,7	305206,7
Сукупний капітал	269169,5	339118,5	339118,5	339118,5
Коефіцієнт фінансового левериджу	-0,90	0,47	0,70	1,11
Коефіцієнт валової рентабельності активів	0,37	0,29	0,29	0,29
Ставка відсотків за кредит	0,14	0,14	0,14	0,14
Ставка податку на прибуток	0,18	0,18	0,18	0,18
Сума сплачених відсотків за кредит	47476,6	37683,7	40355,1	42728,9
Сума валового прибутку без відсотків за кредит	98289,5	98289,5	98289,5	98289,5
Сума валового прибутку з урахуванням сплати відсотків за кредит	50812,9	60605,8	57934,4	55560,6
Сума чистого прибутку, який залишився в розпорядженні підприємства	41666,6	49696,7	47506,2	45559,7
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	-0,60	0,71	0,93	1,34

Примітка. Розраховано і побудовано автором на основі даних у додатках

Д, Л.

З результатів проведеного аналізу видно, що оптимальна структура капіталу відображена в 3 варіанті розрахунку і буде складати 10% власного капіталу та 90% залученого. Ефект фінансового левериджу в даній позиції максимальний – 1,11, також максимізується рівень рентабельності власного капіталу до 1,34. Отже, підприємству доцільно використовувати великий обсяг позикових коштів, одночасно максимальний рівень фінансової рентабельності досягається, якщо власний капітал становитиме 10% у його загальній структурі.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його середньозваженої вартості проведена в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”

Показники	Варіанти розрахунку		
	1 (20,6/79,3%)	2 (15/85%)	3 (10/90%)
Власний капітал	69949	50867,8	33911,9
Позиковий капітал	269169,5	288250,7	305206,7
Сукупний капітал	339118,5	339118,5	339118,5
Ставка відсотків за кредит	0,14	0,14	0,14
Ставка податку на прибуток	0,18	0,18	0,18
Сума сплачених відсотків за кредит	37683,7	40355,1	42728,9
Рівень витрат щодо залучення банківського кредиту, виражений десятковим дробом	0,11	0,12	0,13
Чистий прибуток	41666,6	49696,7	47506,2
Вартість власного капіталу	59,57	97,70	140,09
Вартість позикового капіталу у формі банківського кредиту	0,13	0,13	0,13
Середньозважена вартість капіталу	12,39	14,77	14,13

Примітка. Розраховано і побудовано автором на основі даних у додатках Д, Л.

Як видно з проведених розрахунків, середньозважена вартість капіталу мінімізується при варіанті залучення позикового капіталу на рівні 79,3% та власного капіталу на рівні 20,6%. При даній структурі капіталу підприємство має змогу максимізувати свою ринкову вартість.

Управління капіталом підприємства, як і весь процес управління, містить стратегію і тактику управління. Під стратегією розуміють загальний напрямок і спосіб використання засобів для досягнення поставленої мети. Встановлюючи визначені правила й обмеження, стратегія дає змогу сконцентрувати зусилля на тих варіантах рішень, що не суперечать вибраному напрямку управлінської діяльності. Тактика управління – це конкретні методи і прийоми досягнення поставленої мети у визначеній ситуації й у визначений момент часу. Завдання тактики управління – вибір найоптимальнішого рішення і способів його втілення в ситуації, яка склалася [78].

Формування збалансованої стратегії і тактики управління капіталом забезпечить ефективність прийняття управлінських рішень. З метою підвищення ефективності використання капіталу здійснюється вплив на його обсяг, структуру та джерела формування. Для реалізації стратегії та тактики управління капіталом необхідний злагоджений механізм управління із чіткою постановкою цілей, завдань, контроль за їх дотриманням. Потрібний постійний моніторинг ефективності використання всіх видів капіталу, який повинен здійснюватися за допомогою аналізу, що допоможе визначити найбільш актуальні напрямки оптимізації капіталу та забезпечити його найбільший рівень віддачі.

Оптимізація структури капіталу починається з фінансового аналізу, на основі якого визначаються шляхи його зміни. За результатами аналізу капіталу ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” було встановлено, що питома вага статутного капіталу має низьке значення – 8,33% в 2015 році у загальній структурі, проте власний капітал у балансі підприємства має від’ємне значення, оскільки значення нерозподіленого збитку є високим, хоча його тенденція спадна: 32,3% в 2011 році до 21,1% у 2015 році. Це значить, що менеджмент підприємства рухається у правильному напрямку, зменшуючи обсяг непокритих збитків. Підприємству необхідно сформувати нерозподілений прибуток, власникам необхідно дофінансувати статутний капітал підприємства, сформувати мінімальний резервний капітал, що в результаті має збільшити власний капітал

і забезпечити фінансову стійкість підприємства. За розрахунками, проведеними з метою оптимізації структури капіталу, оптимальними значеннями будуть:

– за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності та критерієм максимізації ефекту фінансового левериджу структура капіталу має виглядати так: 10% власного капіталу та 90% залученого. При цьому досягається максимальний ефект фінансового левериджу – 1,11 та максимізується рентабельність власного капіталу – 1,34. Обсяг власного капіталу становитиме 33911,9 тис. грн., а позиковий капітал потрібно зменшити до 305206,7 тис. грн.;

– за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу структура капіталу має бути на рівні: позиковий капітал – 79,3%, власний капітал – 20,6%. Значення середньозваженої вартості капіталу – 12,39%, а оптимальний розмір позикового капіталу – 269169,5 тис. грн.

З одного боку, коли приймається рішення щодо збільшення обсягу власного капіталу чи напрямків його використання, воно приймається менеджментом і власниками підприємства самостійно, за власним капіталом не потрібно сплачувати відсотки за кредит, значна частка власного капіталу забезпечує вищий рівень платоспроможності та фінансової стійкості. Проте, з другого боку, використання підприємством лише власного капіталу ускладнене обмеженістю ресурсів щодо його залучення, оскільки вони необхідні і для розширення діяльності підприємства. Ширше залучення позикових коштів необхідне для збільшення рентабельності.

Отже, одним із основних завдань управління власним капіталом підприємства є визначення оптимальної структури капіталу. Правильне співвідношення власних і позикових коштів забезпечує максимальні фінансові результати діяльності підприємства та максимізує його ринкову вартість. Створення та розвиток необхідної фінансової ресурсної бази та забезпечення оптимальної структури є важливою передумовою сталого економічного розвитку підприємства.

3.2. Підвищення ефективності управління активами і пасивами підприємства

Одним з важливих елементів, що сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності підприємства, є чітко побудована система управління його активами. Адже правильно і раціонально побудована така система сприятиме покращенню фінансового стану суб'єкта господарювання, його інвестиційній привабливості та кредитоспроможності. Процес управління активами є доволі складним, оскільки він поєднує в собі розробку стратегій розвитку підприємства. Основною проблемою, що виникає при побудові ефективної системи управління активами, є відсутність єдиних рекомендацій або підходів, які сприяли б підприємству в управлінні активами, що допомогло б підвищити ефективність діяльності, випуск якісної конкурентоспроможної продукції та просування її на нові ринки, впровадження інновацій в процес виробництва тощо.

Управління активами можна поділити на два рівнозначних процеси: управління необоротними й оборотними активами. Кожен з цих процесів має великий вплив на добробут підприємства, а головним завданням менеджерів є ведення політики управління цими процесами так, щоб не виникало розбіжностей.

Для будь-якого підприємства матеріальною базою його діяльності є необоротні активи. Вони мають безпосередній вплив на потужність виробництва, технологічне оснащення виробництва та впливають на вдосконалення засобів праці. Від того, на скільки підприємство забезпечене необоротними активами, а також від ефективності їх використання залежить господарський потенціал підприємства, конкурентоздатність товарів і прибуток. Саме необоротні активи в складі майна підприємства складають основу для його функціонування та в значній мірі впливають на подальші перспективи розвитку підприємства.

Процес управління необоротними активами полягає в забезпеченні підвищення ефективності їх використання, яке можливо досягти шляхом зменшення потреби в залученому капіталі, а також здійснення раціонального використання фінансових ресурсів, які у власності підприємства.

Основні етапи ефективної політики управління необоротними активами підприємства полягають у наступному:

1. Аналіз операційних необоротних активів підприємства в попередньому періоді. Він проводиться з метою вивчення динаміки загального обсягу і структури необоротних активів, ступеня їхньої придатності, інтенсивності оновлення та ефективності використання.

2. Оптимізація загального обсягу і складу необоротних активів підприємства. Розрахунки здійснюються з урахуванням виявлених у процесі аналізу можливих резервів підвищення продуктивного використання необоротних активів у майбутньому періоді.

3. Забезпечення своєчасного оновлення необоротних активів підприємства. При цьому розраховується загальний обсяг активів, що підлягає оновленню в майбутньому періоді, встановлюються основні параметри і вартість оновлення різних груп активів.

4. Забезпечення ефективного використання необоротних активів підприємства. Процедура полягає у розробці системи заходів, спрямованих на підвищення рентабельності та фондівіддачі необоротних активів.

5. Формування принципів і оптимізація структури джерел фінансування необоротних активів. Оновлення і приріст необоротних активів підприємства може фінансуватися за рахунок власних і позикових коштів [44].

Найбільш складним при аналізі необоротних активів підприємства є процес визначення їхньої вартості, оскільки в ньому допускається безліч помилок, найпоширенішими серед яких є:

- оцінювання вартості активів за ціною їх придбання;
- визначення вартості активів на основі даних, зазначених в бухгалтерського обліку;

– проведення оцінки на основі даних звітів незалежних оцінювачів.

Ще одним аспектом політики управління необоротними активами є оптимізація структури необоротних активів, яка передбачає покращення загального їхнього обсягу з урахуванням можливих резервів підвищення продуктивності використання необоротних активів у майбутньому періоді та забезпечення своєчасного оновлення матеріально-технічної бази підприємства.

Це досягається такими шляхами:

- зменшення частки недіючого устаткування;
- запровадження новітніх технологій при створенні продукції;
- застосування прогресивних форм організації виробництва;
- забезпечення подальшої інтенсифікації виробничих процесів [110].

Отож, для проведення ефективної політики управління необоротними активами потрібний комплекс заходів, який включає не лише наукові досягнення, але і фаховість працівників підприємства. Основними заходами з покращення політики управління необоротними активами підприємства є такі:

- проведення заходів з підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня працівників;
- застосування мотиваційного заохочення до робітників;
- організація семінарів, навчання працівників фінансово-бухгалтерських служб зі залученням відповідних фахівців фінансових інституцій, казначейських, контролюючих органів щодо використання сучасних методів оцінки необоротних активів, зокрема основних засобів;
- посилення внутрішнього контролю і відповідальності посадових осіб за недопущення порушень в аналізі необоротних активів;
- удосконалення чи заміна технології виробництва продукції;
- проведення діагностики технічного стану основних засобів підприємства;
- покращення автоматизації управління необоротними активами підприємства з використанням засобів обчислювальної техніки та інформаційних технологій на основі чітко розробленої стратегії розвитку;

- врахування визначальної ролі необоротних активів у діяльності підприємства в умовах формування інформаційної економіки;
- вдосконалення нормативно-правової бази, що регламентує економічну та фіскальну систему амортизації та здійснення оцінки основних засобів відповідно до їхньої реальної вартості [25; 36].

Система управління оборотними активами є найбільшою частиною операцій фінансового менеджменту. Причиною цього є велика кількість елементів фінансового та внутрішнього матеріально-речового складу підприємства, що вимагає цілого комплексу управлінських рішень.

Управління оборотними активами на підприємстві здійснюється за послідовними етапами, до яких відносять:

1. Перший етап включає аналіз оборотних активів за попередній період та поділяється на ряд підетапів. На першому підетапі аналізу розглядається динаміка обсягу оборотних активів на підприємстві, темпи зміни їхньої середньої суми в зіставленні з темпами зміни величини реалізованої продукції та середньої суми всіх активів, а також розглядається динаміка питомої ваги оборотних активів у загальній сумі всіх активів підприємства.

Другий підетап включає аналіз динаміки складу оборотних активів підприємства в розрізі основних їхніх видів, а саме:

- запасів сировини, матеріалів і напівфабрикатів;
- запасів готової продукції;
- дебіторської заборгованості;
- залишків грошових активів.

На цьому підетапі розраховується і вивчається динаміка темпів зміни суми кожного з вище названих видів оборотних активів у зіставленні з темпами зміни загального обсягу виробництва й реалізації продукції, а також розглядається динаміка питомої ваги основних оборотних активів у загальній їхній сумі. Цей аналіз дає змогу оцінити рівень ліквідності підприємства.

На третьому підетапі аналізу вивчається оборотність окремих видів оборотних активів у загальній їхній сумі. При цьому використовуються такі

показники як період обороту й коефіцієнт оборотності оборотних активів. Також визначається загальна тривалість і структура операційного, фінансового та виробничого циклів на підприємстві, проводиться дослідження основних факторів, які мають найбільший вплив на тривалість даних циклів.

На четвертому підетапі проводяться розрахунки рентабельності оборотних активів і досліджуються фактори, що її формують.

П'ятий підетап аналізу включає розгляд складу головних джерел фінансування оборотних активів і динаміки їхньої суми, питомої ваги в загальному обсязі всіх фінансових засобів, інвестованих у ці активи, а також визначення рівня фінансового ризику, що має вплив на структуру оборотних активів. За результатами аналізу можна визначити рівень ефективності управління оборотними активами підприємства та напрямки його підвищення на майбутні періоди.

2. Цей етап передбачає визначення основних підходів щодо формування оборотних активів на підприємстві. Аналіз показує загальну політику фінансового управління підприємством з позицій прийнятного співвідношення рівня прибутковості та ризику фінансової роботи підприємства.

З наукової точки зору виділяють три підходи до формування оборотних активів підприємства – консервативний, помірний та агресивний. Консервативний підхід передбачає мінімізацію операційних і фінансових ризиків, але негативно впливає на ефективність використання оборотних активів – їхню оборотність і рівень рентабельності. Помірний підхід забезпечує оптимальне співвідношення між рівнем ризику та рівнем ефективності використання фінансових ресурсів. Агресивний підхід полягає в мінімізації всіх форм страхових резервів за окремими видами оборотних активів [99].

3. На третьому етапі здійснюється оптимізація загального обсягу оборотних активів на основі вибраного підходу щодо формування цих активів. При цьому вибирається оптимальний рівень співвідношення ефективності їх використання і ризику.

4. Четвертий етап передбачає вибір оптимального співвідношення між постійною і змінною частинами оборотних активів. Ця потреба пояснюється сезонністю виробництва та, відповідно, в різних періодах підприємству будуть потрібні різні співвідношення складу оборотних активів. Саме тому при управлінні оборотними активами потрібно визначати їхню сезонну потребу, що розраховується як різниця між максимальною і мінімальною потребою в них протягом року.

5. Забезпечення максимального рівня ліквідності оборотних активів. Усі види оборотних активів тією або іншою мірою є ліквідними, крім витрат майбутніх періодів і безнадійної дебіторської заборгованості. Загальний рівень ліквідності повинен забезпечувати потрібний рівень платоспроможності суб'єкта господарювання за поточними фінансовими зобов'язаннями. Тому з урахуванням обсягу платіжного обороту в майбутньому потрібно визначити частину оборотних активів у формі коштів та високо- і середньоліквідних активів.

6. Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів. Передбачає не лише отримання прибутку при використанні активів у виробничо-збутовій діяльності підприємства, а й своєчасне використання тимчасово вільного залишку грошових активів для інвестиційних проектів.

7. Забезпечення щонайменшого обсягу втрат оборотних активів у процесі їх використання при інфляційних процесах, що спостерігаються в економіці країни.

8. Формування принципів, що даватимуть змогу визначати фінансування окремих видів оборотних активів.

9. Вибір оптимальної структури джерел фінансування оборотних активів підприємства, що здійснюється на основі раніше вибраних принципів фінансування у процесі розробки системи управління оборотними активами.

Ефективне використання оборотних коштів передбачає визначення оптимальної величини, розробку варіантів фінансування і забезпечення ефективності їх використання. Оптимальна величина оборотних коштів

повинна, з однієї сторони, забезпечувати безперебійне ефективне функціонування підприємства, а з іншої – мінімізувати наявність недіючих поточних активів [80, с. 432].

Під ефективністю використання оборотних коштів треба розуміти створення таких умов, коли виробничі процеси відбуваються без втрат будь-якого виду оборотних коштів, а їх кількість і вартість при завершенні кругообігу перевищує відповідні початкові показники [91, с. 220].

У сучасних умовах розвитку економіки першочерговим завданням для будь-якого підприємства є раціональне використання оборотних активів, що дозволить забезпечувати прискорення їхньої оборотності на всіх стадіях кругообігу, а саме:

– стадія створення виробничих запасів – це створення умов для ефективного їх використання, виведення наднормативних запасів матеріалів, удосконалення процесу нормування, покращення організації постачання;

– стадія незавершеного виробництва передбачає застосування у виробництві новітньої техніки й технології, зокрема зменшення відходів, економне та раціональне використання матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів, покращення основних фондів;

– стадії обігу – це раціональна організація збуту готової продукції, застосування прогресивних форм розрахунків, своєчасне оформлення документації та прискорення її руху, дотримання договірної та платіжної дисципліни [110, с. 107].

Значним фактором, що враховується при управлінні оборотними активами та оптимізації їх структури, є ліквідність підприємства. Проте ліквідність конфліктує з операційною рентабельністю і операційною мобільністю, по відношенню до яких ліквідність знаходиться у зворотній залежності. Ліквідність є дещо відносною категорією, оскільки відображає перспективну можливість покриття підприємством своїх зобов'язань і тому більш наближена до категорії платоспроможності. Операційна рентабельність та мобільність є більш практичними у застосуванні і показують протилежну

сторону ліквідності і оборотності. Більш ліквідними вважаються підприємства, оборотні кошти яких зосереджені у готівці, запасах готової продукції та дебіторській заборгованості.

В теорії та практиці управління оборотними активами при дослідженні структури оборотних активів зустрічається коефіцієнт, який називається “коефіцієнт накопичення” (КН), що характеризує рівень мобільності або, навпаки, закріплення виробничих запасів. Зауважимо, що даний показник зустрічається далеко не в усіх науково-методичних матеріалах, що присвячені проблемам управління оборотними активами або ліквідності, та методичних рекомендацій щодо його застосування досить мало [25]:

$$\text{КН або К1} = (\text{ВЗ} + \text{НВ}) / (\text{ГП} + \text{ТВ}), \quad (3.5)$$

$$\text{К2} = (\text{ВЗ} + \text{НВ}) / (\text{ГП} + \text{ТВ} + \text{ДЗ} + \text{ГК}), \quad (3.6)$$

$$\text{К3} = (\text{ВЗ} + \text{НВ} + \text{ГП} + \text{ТВ}) / (\text{ДЗ} + \text{ГК}), \quad (3.7)$$

де ВЗ – виробничі запаси; НВ – незавершене виробництво; ГП – готова продукція; ТВ – товари; ДЗ – дебіторська заборгованість; ГК – грошові кошти та їх еквіваленти (поточні фінансові інвестиції).

Даний показник характеризує переважання менш ліквідної частини оборотних активів над більш ліквідною і є вихідним показником для розрахунку операційної мобільності. В чисельнику даної формули знаходиться операційна мобільність, натомість знаменник характеризує ліквідність. Відповідно, якщо показник становить більше одиниці, то це означає, що структура оборотних активів спрямована в сторону операційної мобільності, якщо менше, то навпаки – в сторону ліквідності. В розрахунку показника К2 до знаменника додана дебіторська заборгованість і гроші, що показує вичерпну ліквідність активів підприємства. Якщо в підприємства існують проблеми з реалізацією продукції, то застосовується третій показник К3.

Розрахуємо показники рівня операційної мобільності ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” за період 2012-2015 років з допомогою формул (3.5), (3.6), (3.7) у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Показники рівня операційної мобільності ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” у
2011-2015 роках**

(тис. грн.)

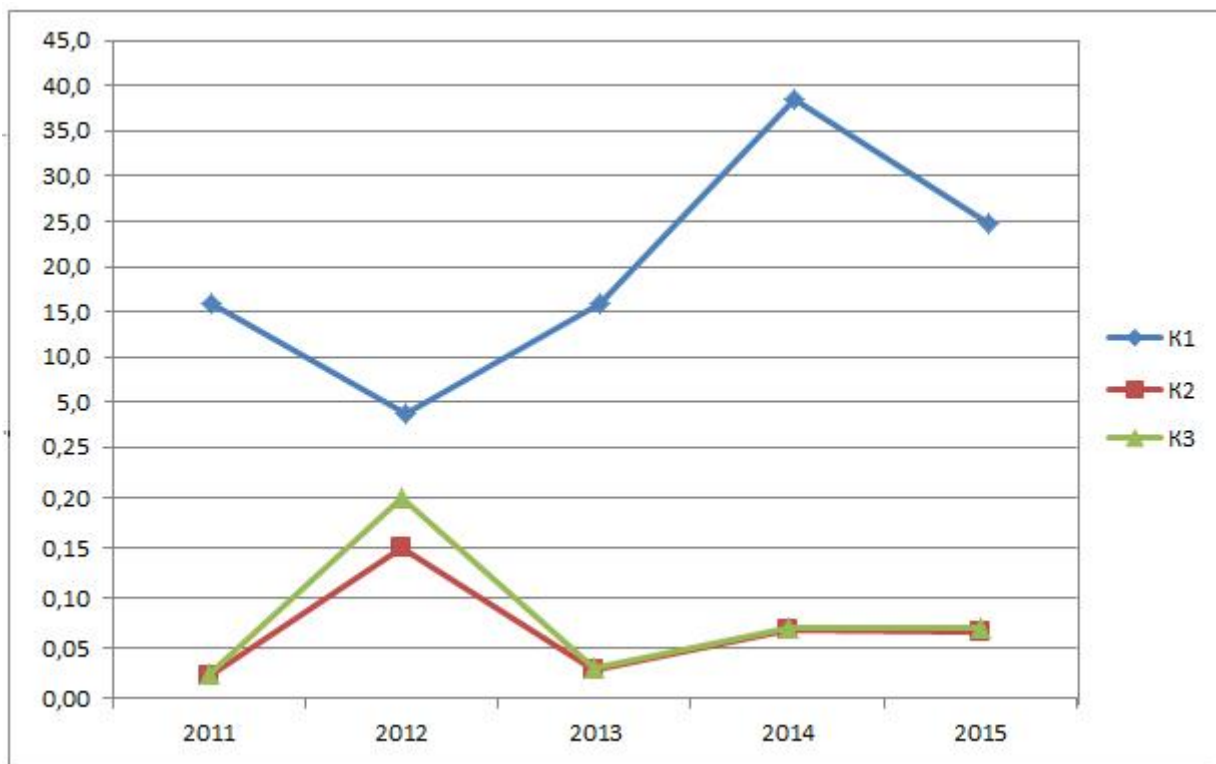
Роки	Виробничі запаси	Незавершене виробництво	Готова продукція і товари	Дебіторська заборгованість	Грошові кошти	К1	К2	К3
2011	9984	-13	630	399007	34164	15,9	0,02	0,02
2012	40146	-	10989	253701	2311	3,7	0,15	0,20
2013	9971	-	630	313656	34164	15,8	0,03	0,03
2014	13120	-	341	162802	26756	38,5	0,07	0,07
2015	10758	-	436	159330	405	24,7	0,07	0,07

Примітка. Розраховано і складено автором на основі даних у додатках А, Б, В, Г, Д.

Розраховані показники для наочності зобразимо на рис. 3.1.

Проаналізуємо межі коливання коефіцієнтів, що розраховані у табл. 3.4. Так, коефіцієнт K_1 – від 3,7 до 38,5; коефіцієнт K_2 – 0,02 до 0,15; K_3 – 0,02 до 0,07. Коефіцієнт K_1 свідчить про спрямованість в бік операційної мобільності, проте його значення дуже високі, що чітко видно на рис. 3.1, через значно переважаючий обсяг виробничих запасів над запасами готової продукції. Це пов'язано з тим, що підприємство працює на доволі визначене коло покупців з достатньо чіткими планами реалізації продукції, а тому готова продукція не залишається у великих обсягах на складах, а майже одразу відправляється замовнику.

Динаміка показників K_2 і K_3 показує значення близькі до 0, що відповідає спрямованості підприємства в бік ліквідності. Відтак операційна мобільність має недостатній рівень.

**Рис. 3.1. Динаміка показників операційної мобільності
ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” у 2011-2015 рр.**

У результаті проведеного дослідження можна виділити основні напрямки підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства:

- прискорення оборотності оборотних активів за рахунок визначення зайвих запасів та їх ліквідації, оптимального вибору постачальників і поліпшення організації постачання;

- упровадження нових технологій та підвищення ефективності праці, раціональної організації збуту, формування і реалізація ефективної кредитної політики;

- формуванні такого обсягу та структури запасів, які б забезпечили неперервність і стабільність виробничого процесу при мінімальних витратах на утримання запасів;

- оптимізація обсягу дебіторської заборгованості, розрахунків і визначення оптимального залишку грошових коштів, складання бюджетів поточних надходжень і витрат [99].

Сучасний етап розвитку національної економіки, який характеризується нестабільністю, вимагає від підприємств підвищення ефективності використання активів. Підприємства при використанні активів повинні не лише прагнути модернізувати їх, але й максимально ефективно та раціонально використовувати. І саме правильний та своєчасний аналіз їх формування і використання, а також повна оцінка активів можуть свідчити про ефективне їх використання, що сприятиме покращенню фінансового стану і конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

При нестабільній економічній ситуації всередині країни та поруч із зростанням рівня конкуренції значення аналізу фінансового стану підприємства зростає, оскільки це неможливо здійснити без комплексного аналізу стану активів і пасивів підприємства.

Для розвитку та виживання підприємства виникає необхідність якомога ефективніше управляти своїм капіталом. Адже це виступає основою для ділової активності та сприяє збільшенню економічного потенціалу підприємства.

Для підвищення ефективності використання капіталу менеджмент підприємства повинен здійснити наступне:

- забезпечення максимального обсягу залучення фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел, що можливо шляхом збільшення оборотності та підвищення рентабельності власного капіталу та застосування прискореної амортизації основних засобів;
- залучення капіталу за рахунок зовнішніх джерел, при цьому обов'язково має враховуватися вартість залученого капіталу;
- підприємство повинне контролювати середньозважену вартість залученого капіталу і не допускати її перевищення над рентабельністю власного капіталу та рентабельністю інвестицій [81, с. 57].

Отже, оптимальний склад та структура активів та пасивів підприємства є однією з найважливіших передумов ефективної діяльності та розвитку підприємства, збільшення частки доданої вартості у витратах підприємства, збільшення можливостей підприємства в покращенні якості продукції та

розширенні її асортименту відповідно до потреб замовників. Використання раціонального обсягу активів забезпечує високий рівень їх оборотності та не відволікає зайвого обсягу капіталу підприємства і відповідно позитивно відображається на показниках прибутковості.

Висновки до розділу 3

За результатами визначення напрямків удосконалення управління активами і пасивами підприємства можна сформулювати такі висновки:

1. Для побудови стійкої та оптимальної структури активів та пасивів підприємства необхідно розробити власну стратегію управління, деталізовану заходами її досягнення. З метою побудови такої стратегії визначено найоптимальнішу структуру активів з позиції рентабельності, коефіцієнтів покриття, швидкої та абсолютної ліквідності, які були в 2014 році. За допомогою методики апроксимації нелінійної залежності дебіторської заборгованості від кредитного періоду розраховано оптимальний обсяг дебіторської заборгованості підприємства, який є наближеним до її розміру в 2015 році. З метою оптимізації капіталу підприємства розраховані оптимальні варіанти його структури за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності з врахуванням максимізації ефекту фінансового левериджу, а також за критерієм мінімізації його середньозваженої вартості. Потрібний постійний моніторинг ефективності використання всіх видів капіталу, який повинен здійснюватися за допомогою аналізу, що допоможе визначати найбільш актуальні напрямки оптимізації капіталу та забезпечити його найбільший рівень віддачі.

2. Формування збалансованої стратегії і тактики управління активами та пасивами забезпечить ефективність прийняття управлінських рішень. Менеджменту підприємства рекомендовано використовувати стратегічний підхід до оцінки, аналізу та прогнозування управлінських рішень, пов'язаних з

його активами та пасивами. В процесі аналізу, оптимізації та прийняття рішень щодо підвищення ефективності управління активами та пасивами підприємства необхідно залучати найбільш кваліфіковані управлінські кадри, на вдосконалення компетенції яких має бути зосереджена особлива увага. У результаті проведеного дослідження можна виділити основні напрямки підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства: прискорення оборотності оборотних активів, впровадження нових технологій та підвищення ефективності праці, формування і реалізація ефективної кредитної політики, оптимізація обсягу дебіторської заборгованості та вдосконалення управління нею. Для підвищення ефективності використання капіталу менеджмент підприємства повинен: забезпечити максимальний обсяг залучення фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел шляхом збільшення оборотності та підвищення рентабельності власного капіталу і застосування прискореної амортизації основних засобів; залучення капіталу за рахунок зовнішніх джерел обов'язково має враховувати вартість залученого капіталу; підприємство повинне контролювати середньозважену вартість залученого капіталу і не допускати її перевищення над рентабельністю власного капіталу та рентабельністю інвестицій.

ВИСНОВКИ

Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується нестабільністю розвитку і вимагає від підприємств підвищення ефективності використання активів та пасивів. При використанні активів та пасивів підприємства менеджери повинні не лише прагнути їх модернізувати, але й максимально ефективно і раціонально використовувати. І саме правильний та своєчасний аналіз їх формування і використання, а також коректна оцінка є одними із головних передумов прийняття правильних управлінських рішень щодо ефективного використання активів і пасивів, що сприятиме покращенню фінансового стану і конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

На даний момент часу однією з основних проблем в управлінні активами та пасивами підприємства є вибір оптимальних методів і аналітичних процедур, що дозволяють своєчасно виявляти, оцінювати і формувати необхідні підприємству стратегічні активи та пасиви, вчасно реагувати на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі, а також своєчасно адаптуватися до світових тенденцій.

Склад та ефективність використання активів прямо впливає на кінцевий результат господарської діяльності будь-якого підприємства, тому підприємства зацікавлені в стабільному їх функціонуванні. Для досягнення високих результатів господарської діяльності потрібно побудувати чітку, обґрунтовану і ефективну фінансову політику управління активами.

Розробка ефективного механізму управління активами та пасивами і його дієве застосування, через прийняття правильних управлінських рішень, є одним з найважливіших завдань підприємства. Ефективний механізм управління активами та пасивами сприятиме досягненню оптимального рівня ліквідності, забезпечить платоспроможність і фінансову стійкість підприємства, завдяки чому воно зможе здобути важливі стратегічні переваги і забезпечити конкурентоспроможність на ринку.

В проведеному аналізі використані методи вертикального та горизонтального аналізу, які доповнюються трендом. У результаті аналізу активів ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” за 2011-2015 роки видно значне їх зменшення, яке відбулося за рахунок значного зменшення оборотних активів, а необоротні активи впродовж цього періоду збільшувалися. Попри все, структура активів підприємства залишається “легкою”, мобільність підприємства знизилася, але знаходиться на достатньому рівні, а рівень операційного ризику є низьким.

Дебіторська заборгованість за досліджуваний період суттєво зменшилася в абсолютних показниках, але її частка в структурі оборотних активів збільшилася. У підприємства є потреба в управлінні дебіторською заборгованістю, адже це є одним із ключових завдань при забезпеченні належного рівня фінансової безпеки та для досягнення позитивних результатів господарської діяльності підприємства, зміцнення економічної безпеки та раціонального використання наявних фінансових ресурсів.

При оцінці технічного стану основних засобів підприємства виявлено тенденцію збільшення їх первісної та залишкової вартості, основні засоби підприємства постійно оновлювалися і загалом станом на кінець 2015 року основні засоби знаходилися в хорошому стані, їх знос становив 35% вартості, а коефіцієнт оновлення – 0,35.

Власний капітал підприємства за досліджуваний період є від’ємним через від’ємне значення суми нерозподіленого збитку та невеликої частки статутного капіталу. Це свідчить про те, що у підприємства недостача власних коштів для формування необоротних і оборотних активів, підприємство не в стані покривати за рахунок власних коштів свої зобов’язання належною мірою та має недостатній рівень автономії. Довгострокові фінансові зобов’язання підприємства значно зменшилися в досліджуваному періоді та все ж залишаються на дуже високому рівні, адже їх обсяг більший за валюту балансу. Загалом значний обсяг довгострокових зобов’язань є позитивним, оскільки це дозволяє залучити додаткові ресурси в діяльність підприємства, але, з іншого

боку, збільшує виплати за користування ними і нарощує обсяг короткострокових зобов'язань. Негативні значення, як то від'ємний власний капітал та величина довгострокових зобов'язань, які є взаємопов'язаними, мають позитивні тенденції: зменшується величина дефіциту капіталу та, відповідно, непокритого збитку, і обсяг довгострокових фінансових зобов'язань.

Частка кредиторської заборгованості та поточних зобов'язань підприємства мають невисокі значення, що не може загрожувати платоспроможності підприємства. Дебіторська заборгованість ТзОВ "СЕ Борднетце-Україна" за 2011-2015 роки перевищувала розмір кредиторської. Одночасно позитивну тенденцію виявлено у прискоренні оборотності як кредиторської, так і дебіторської заборгованості.

Проведений аналіз ліквідності дає зрозуміти, що в цілому ТзОВ "СЕ Борднетце-Україна" є ліквідним і здатне своєчасно забезпечити погашення своїх зобов'язань. Підприємство відповідає критеріям середнього рівня ліквідності.

При аналізі фінансової стійкості виявлено, що ТзОВ "СЕ Борднетце-Україна" у повній мірі забезпечено власними оборотними засобами і здатне покривати свої поточні зобов'язання.

Отже, загалом підприємство працює ефективно, аналіз рентабельності підприємства показав достатній рівень показників прибутковості активів, продукції і господарської діяльності, вкладені кошти у підприємство використовуються раціонально. За винятком показника рентабельності власного капіталу, який нівелюється, оскільки підприємство має накопичені непокриті збитки.

Оптимальний склад та структура активів та пасивів підприємства є однією з найважливіших передумов ефективної діяльності та розвитку підприємства.

З проведеного аналізу оборотних активів ТзОВ "СЕ Борднетце-Україна" за 2011-2015 роки з врахуванням їх рентабельності, коефіцієнту покриття,

швидкої та абсолютної ліквідності обрана найоптимальніша їх структура, яка була в 2014 році. Даний обсяг оборотних активів підприємства необхідно дещо скоротити і пришвидшити оборотність готівки та дебіторської заборгованості.

Значним фактором, що враховується при управлінні оборотними активами та оптимізації їх структури, є ліквідність підприємства. Проте ліквідність конфліктує з операційною рентабельністю і операційною мобільністю, по відношенню до яких ліквідність знаходиться у зворотній залежності. Операційна рентабельність та мобільність є більш практичними у застосуванні і показують протилежну сторону ліквідності і оборотності. Тому при оптимізації активів підприємства з позиції їх ліквідності необхідно враховувати показники операційної рентабельності та мобільності. Аналіз операційної мобільності вказує на спрямованість підприємства у бік ліквідності, отже, підприємству необхідно збільшити рівень операційної мобільності.

За допомогою методики апроксимації нелінійної залежності дебіторської заборгованості від кредитного періоду розраховано оптимальний обсяг дебіторської заборгованості ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна”, який є наближеним до її розміру у 2015 році. Розмір дебіторської заборгованості в досліджуваній період має тенденцію до зменшення, а отже менеджмент підприємства розуміє потребу в її зменшенні та приймає правильні управлінські рішення в цьому напрямку. Для менеджменту ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” необхідним є створення відділу, який би займався управлінням дебіторською заборгованістю та аналізував ризики неповернення платежів чи їх відтермінування. До завдань такого відділу належала б оцінка ділової сумлінності покупців продукції, складання рейтингу платоспроможних замовників продукції. В разі загрози неплатежу підприємство може використовувати такі інструменти, як: повна передоплата замовленої продукції, використання варіабельних систем оплати за попередньою домовленістю з дебітором, що включає в себе включення в договірні зобов’язання умови щодо передоплати і постоплати, встановлення знижок і націнок, запровадження бонусів і штрафів, умови розстрочення,

переказів на інших форм оплати. Якщо підприємство не зможе самостійно забезпечити повернення заборгованості, то варто звернутися до послуг аутсорсингових компаній.

Структура капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності та за допомогою ефекту фінансового левериджу визначена на рівні 10% власного капіталу до 90% залученого. В свою чергу, середньозважена вартість капіталу мінімізується при варіанті залучення позикового капіталу на рівні 79,3% та обсягу власного капіталу на рівні 20,6%. Визначення точки оптимізації капіталу вимагає вибору між дохідністю і ризиком. Збільшення дохідності, рентабельності власного капіталу та прибутку можливе при зростанні частки залученого капіталу, але разом з цим відбувається зростання фінансових ризиків. Збільшення частки власного капіталу буде сприяти зменшенню не лише ризиків, а і прибутків.

Менеджменту підприємства необхідно розробити власну стратегію, деталізовану заходами її досягнення, для побудови стійкої і оптимальної структури капіталу. Це особливо актуально, оскільки в процес аналізу капіталу ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” було виявлено певні недоліки, а саме: накопичення значного обсягу непокритих збитків, надвисокий рівень позикових коштів та, відповідно, невеликий обсяг власного капіталу. Більше уваги потрібно приділяти структурі капіталу, аналізу використання власних та позикових коштів. Тому для підприємства необхідним є збільшення обсягу статутного капіталу, зменшення нерозподіленого збитку, зменшення обсягу довгострокових фінансових зобов’язань.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко Л. М. Управління структурою капіталу підприємства / Л. М. Алексеєнко, Д. М. Любінецький // Наука й економіка. – 2011. – № 2 (22). – С. 132-136.
2. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. / За заг. ред. І. В. Сіменко, Т. Д. Косової. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 384 с.
3. Багрова І. В. Визначення оптимального обсягу дебіторської заборгованості / І. В. Багрова, Н. С. Макєєва // Економічний вісник НГУ. – 2006. – № 4. – С. 30-40.
4. Баланс підприємства ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” за 2011-2013 рр.
5. Баланс підприємства ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” за 2014-2015 рр.
6. Баранов А. І. Фінансово-економічний механізм управління ліквідністю та операційною мобільністю підприємства / А. І. Баранов, Л. Д. Чалапко // Вісник Одеського національного університету. – 2013. – Том 18. – Випуск 4/1. – С. 199-204.
7. Блакита Г. В. Актуальні питання управління дебіторською заборгованістю / Г. В. Блакита, О. Т. Бровко // Економічні науки. – 2012. – № 3. – С. 23-29.
8. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент / І. О. Бланк. – [2-е вид. перероб. і доп.]. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 653 с.
9. Бондар М. І. Звітність підприємства: навч. посіб. / М. І. Бондар. – К.: ЦУЛ, 2015. – 570 с.
10. Бригідир Н. З. Підвищення ефективності управління пасивами й активами підприємства / Н. З. Бригідир // Формування єдиного європейського фінансового простору та розвиток світової фінансової думки: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 трав. 2016 р., м. Тернопіль / Відповідальна за випуск О. В. Кнейслер. – Тернопіль. – 2016. – С. 46-47.

11. Бригідир Н. З. Механізм управління капіталом підприємства / Н. З. Бригідир // Актуальні проблеми корпоративних фінансів та фінансових ринків в умовах глобалізації: збірник тез доповідей Всеукр. науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих вчених, 12 квіт. 2016 р., м. Тернопіль / Відповідальна за випуск О.В. Кнейслер. – Тернопіль. – 2016. – С. 99-101.
12. Бунда О. М. Методичні аспекти аналізу фінансового стану підприємства / О. М. Бунда, О. М. Перова // Вісник КНУТД. – 2015. – № 2 (85). – С. 100-107.
13. Варічева Р. В. Аналіз оптимальності структури власного капіталу акціонерних товариств: проблеми та перспективи / Р. В. Варічева // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Випуск 4 (47).
14. Волинчук Ю. В. Методичні підходи до аналізу фінансових потоків підприємства / Ю. В. Волинчук // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 3. – С. 240-245.
15. Гарасим П. М. Власний капітал підприємства як об'єкт обліково-аналітичної діяльності / П. М. Гарасим, Н. О. Лобода, М. П. Гарасим // Економічні науки. – 2015. – № 12. – С. 67-73.
16. Горбонос Ф. В. Економіка підприємств: навч. посіб. / Ф. В. Горбонос. – “Знання”, 2010. – 463 с.
17. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз: навч. посіб. / Б. Є. Грабовецький. – [Вид. 2-ге, доп. та перероб.]. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – 84 с.
18. Грінько А. П. Класифікація основного капіталу як інформаційний інструментарій бухгалтерського обліку / А. П. Грінько // Економіка і управління підприємством. – 2015. – № 2. – С. 72-76.
19. Губар Б. Н. Аспекти групування статей бухгалтерського балансу та визначення фінансового стану клієнта банку [Електронний ресурс] / Б. Н. Губар. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3140/1/gubar.pdf>.

20. Демченко А. І. Особливості визначення сутності поняття “активи” / А. І. Демченко // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. – 2013. – № 4. – С. 470-476.
21. Душило А. А. Оптимізація структури оборотного капіталу підприємства / А. А. Душило // Держава та регіони. – 2006. – № 4. – С. 431-435.
22. Економічний аналіз: навч. посіб. / П. М. Коюда та ін. – Х.: Компанія СМІТ, 2013. – 69 с.
23. Економічний аналіз: підручник / Є. В. Мних. – К.: Знання, 2011. – 630 с.
24. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
25. Зборовська О. М. Управління оборотним капіталом промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук / О. М. Зборовська. – Маріуполь, 2006 – 20 с.
26. Звіт про фінансові результати ТзОВ “СЕ Борднетце-Україна” за 2011-2015 рр.
27. Звітність підприємства: підручник / [М. І. Бондар, Ю. А. Верига, М. М. Орищенко та ін.]. – К.: “Центр учбової літератури”, 2015. – 570 с.
28. Іванілов О. С. Економіка підприємства: навч. посіб. / О. С. Іванілов. – “Центр учбової літератури”, 2009. – 728 с.
29. Іванілов О. С. Економіка підприємства: навч. посіб. / О. С. Іванілов. – “Центр учбової літератури”, 2009. – 728 с.
30. Іванченко А. І. Ефективність використання основних фондів підприємств та визначення резервів їх підвищення: [Електронний ресурс] / А. І. Іванченко. – Режим доступу: http://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section5/ivanchenko.
31. Ізмайлова Н. В. Управління оборотними активами підприємств: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук / Н. В. Ізмайлова. – Київ, 2009. – 24 с.

32. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2003. – 144 с.

33. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз: теорія і практика: підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній; за ред. проф. А. Г. Загороднього. – [Вид. 3-тє, перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2008. – 440 с.

34. Кнейслер О. В. Фінансове адміністрування і менеджмент у системі управління фінансами суб’єктів господарювання / О. В. Кнейслер, Н. І. Налукова // Наукові записки національного університету “Острозька академія”. Серія “Економіка”: збірник наукових праць. – Острог: Видавництво Національного університету Острозька академія, 2013. – Вип. 24. – С.169-173.

35. Костецький В. В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства / В. В. Костецький // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 4 (29). – С. 135-145.

36. Костецький В. В. Формування стратегії антикризового управління підприємством / В. В. Костецький // Економічний аналіз: зб. наук. праць каф. екон. аналізу і статистики Терноп. нац. екон. ун-ту. – Тернопіль, 2011. – Вип. 8, ч. 2. – С. 208-211.

37. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент: підручник / Г.О. Крамаренко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.

38. Круглянко А. В. Дослідження стану формування необоротних активів на торговельному підприємстві в умовах кризи [Електронний ресурс] / А. В. Круглянко. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua>.

39. Кузьмін О. Є. Трансформація підприємств: економічна оцінка та побудова систем менеджменту: монографія / О. Є. Кузьмін, А. С. Мороз, Н. Ю. Подольчак, Р. В. Шуляр. – Львів: Вид-во НУ “Львівська політехніка”, 2005. – 335 с.

40. Легостаєва О. О. Напрями підвищення ефективності основних засобів підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Легостаєва. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua>.

41. Литовченко О. Ю. Оптимізація структури капіталу як складова стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. Ю. Литовченко, С. А. Макуха // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 134-136.

42. Ліпич Л. Г. Капітал в системі управління підприємством / Л. Г. Ліпич, І. О. Гадзевич // [Електронний ресурс] / А. Іванченко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Management/2009_647/20.pdf.

43. Луцишин О. О. Теорія та практика формування капіталу кредитними спілками у контексті надання фінансових послуг / О. О. Луцишин // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія: економічні науки. – 2010. – № 4.

44. Лучков О. І. Визначення оптимального розміру дебіторської заборгованості / О. І. Лучков // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 1. – С. 22-26.

45. Матукова Г. І. Управління оборотним капіталом підприємства в умовах кризи [Електронний ресурс] / Г. І. Матукова, Д. В. Костюченко // Економіка Криму. – 2010. – № 1 (30). – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ekonk/2010_30/047_matukova.pdf.

46. Мельничук К. С. Управління оборотними активами підприємства як необхідна складова забезпечення їх ефективної діяльності / К. С. Мельничук // Наука й економіка. – 2009. – № 4 (16). – Т. 2. – С.108-112.

47. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності / Затверджені наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382859&cat_id=29356.

48. Микало О. І. Підходи до визначення терміна “аутсорсинг” [Електронний ресурс] / О. І. Микало. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkpi/2010/6.MO/22_kpi_2010_7.pdf.

49. Міжнародні стандарти фінансової звітності (IAS) 17 “Оренда” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410.

50. Мних Є. В. Фінансовий аналіз / Є. В. Мних, Н.С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 536 с.

51. Мокій А. І. Інноваційна активність малого та середнього підприємництва: теоретико-методологічні та прикладні аспекти [Електронний ресурс] / А. І. Мокій // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – Вип. 124. – С. 13-16.

52. Момот Т. В. Конспект лекцій з дисципліни “Фінансовий аналіз” (для студентів 5-го курсу денної і 6-го курсу заочної форм навчання спеціальності 7.050106 “Облік і аудит”) / Т. В. Момот; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 183 с.

53. Москаленко О. В. Звітність підприємства / О. В. Москаленко // Опорний конспект лекцій. – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2014. – 164 с.

54. Налукова Н. І. Фінансова діяльність суб’єктів підприємництва: сутнісно-аналітичний аспект / Н. І. Налукова // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 1. – С. 166-173.

55. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish>.

56. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств: підручник / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук – К.: “Центр учбової літератури”, 2013. – 504 с.

57. Нестеренко С. С. Оборотні кошти в умовах формування ринкової економіки / С. С. Нестеренко // Науковий вісник Академії муніципального управління. – 2009. – Вип. 7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_7/09nssome.pdf.

58. Ніпіаліді О. Ю. Економіко-математичні методи розв’язання аналітичних задач оцінки фінансового стану підприємства / О. Ю. Ніпіаліді //

Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер.: Економіка. – 2005. – № 19. – С. 233-235.

59. Ніпіаліді О. Ю. Оцінка фінансового становища підприємства в умовах переходу до ринкової економіки / О. Ю. Ніпіаліді // Наукові записки: зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. акад. нар. госп-ва. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – Вип. 9. – С. 235-237.

60. Ніпіаліді О. Ю. Прийняття управлінських рішень: аналітичний і інформаційний аспект / О. Ю. Ніпіаліді // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер.: Економіка. – 2001. – № 7. – С. 176-179.

61. Носов П. Л. Сучасна класифікація оборотних активів / П. Л. Носов // Економіка і держава. – 2008. – № 7. – С. 43-46.

62. Носов П. Л. Сучасна класифікація оборотних активів / П. Л. Носов // Економіка і держава. – 2008. – № 7. – С. 43-46.

63. Оборотні активи: сутність, класифікація та структура у вітчизняній та зарубіжній практиці / О. П. Колумбет // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. – 2013. – Вип. 23-24. – С. 324-332. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_eiu_2013_23-24_4853.

64. Олександренко І. В. Управління власним капіталом підприємства / І. В. Олександренко // Економічний форум. – 2016. – №4. – С. 211-216.

65. Олександренко І. В. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства / І. В. Олександренко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 6 (156). – С. 419-426.

66. Олійник Л. В. Сучасні підходи до ефективного управління ресурсами та активами підприємства [Електронний ресурс] / Л. В. Олійник. – Режим доступу: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/2238/1/OLIYNYK.pdf>.

67. Олійник Т. І. Інтенсифікація відтворення основних засобів аграрного виробництва / Т. І. Олійник // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 2 (10). – С. 61-67.

68. Олійничук В. М. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах структурних змін податкової політики держави / В. М. Олійничук // Інноваційна економіка. – 2014. – № 1. – С. 152-159.
69. Організація і методика економічного аналізу: навч. посіб. / Г. І. Андрєєва, В. А. Андрєєва. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 353 с.
70. Островська Г. Й. Фінансовий менеджмент у світлі сучасної парадигми управління / Г. Й. Островська // Управління фінансами суб’єктів господарювання в умовах глобальної трансформації: кол. монографія / Кол. авт.; за ред. І.С. Гуцала. – Тернопіль:ТНЕУ, 2015.
71. П’ятак Т. В. Шляхи оптимізації структури капіталу: аналіз теоретичних надбань / Т. В. П’ятак, А. Ю. Гальцов // Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – 2013. – № 49. – С. 118-127.
72. Петренко Н. І. Наукові підходи до визначення поняття “пасив” в обліково-економічній літературі [Електронний ресурс] / Н. І. Петренко. – Режим доступу: [http:// Users/hom/Downloads/47267-95416-1-PB.pdf](http://Users/hom/Downloads/47267-95416-1-PB.pdf).
73. Петряєва З. Ф. Організація і методика економічного аналізу: навч. посіб. / З. Ф. Петряєва. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 236 с.
74. Письменна Т. В. Стратегії управління фінансовими ризиками підприємства / Т. В. Письменна // Модернізація корпоративних фінансів та фінансових ринків: збірник наукових праць / Відп. ред. І.С. Гуцал. – [Вип. 2]. – Тернопіль: ВЦ “Вектор”, 2015. – С. 115-119.
75. Письменна Т. В. Фінансовий менеджмент: методичні вказівки / Т. В. Письменна. – Тернопіль: ВЦ “Вектор”, 2015. – 93 с.
76. Письменна Т. В. Фінансові ризики в господарській діяльності підприємства / Т. В. Письменна // Вісник Запорізького національного університету. – 2015. – № 3 (27). – С. 151-158.
77. Пілецька С. Т. Управління структурою капіталу підприємства / С. Т. Пілецька // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3 (7). – С. 79-83.

78. Плікус І. Й. Система моніторингу для фінансового прогнозу діяльності підприємства / І. Й. Плікус // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 35-44.

79. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 “Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність” / Затв. Наказом Міністерства фінансів України від 07.10.2003 р. № 617 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

80. Польова О. Л. Принципи управління дебіторською заборгованістю аграрних підприємств на регіональному рівні [Електронний ресурс] / О. Л. Польова, І. В. Фурман. – Режим доступу: <http://www.vsau.vin.ua/repository/getfile/1754.pdf>.

81. Пономарьов Д. Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання / Д. Е. Пономарьов // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 5. – С. 53-58.

82. Причепя І. В. Теоретичні засади управління активами підприємства / І. В. Причепя, Н. В. Кравець // Економічний простір. – 2012. – № 60. – С. 249 - 257.

83. Прус Л. Р. Управління дебіторською заборгованістю суб'єктів господарювання / Л. Р. Прус // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1, т. 2. – С. 126-131.

84. Римарчук А. М. Економічна сутність оборотних активів та їх класифікація / А. М. Римарчук // Формування ринкових відносин. – 2010. – С.64-70.

85. Рубан Л. О. Особливості аналізу фінансового стану підприємств за сучасною формою балансу / Л. О. Рубан // Вісник НТУ “ХПІ”. – 2015. – № 26. – С. 103-107.

86. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К.: Знання, 2010. – 662 с.

87. Садовські І. Б. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / І. Б. Садовська. – К.: ЦУЛ, 2013. – 688 с.

88. Сокольська Р. Б. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Р. Б. Сокольська, В. Д. Зелікман, Т. В. Акімова. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2015. – 92 с.
89. Стельмах М. В. Фінансовий менеджмент: курс лекцій / М. В. Стельмах, А. М. Бутов. – Тернопіль: ТАНГ, 2006. – 124 с.
90. Стельмащук А. М. Бухгалтерський облік [Електронний ресурс] / А. М. Стельмащук. – Режим доступу: <http://uchebniks.net>.
91. Стефанів І. Ф. Теоретичні аспекти ефективності управління оборотними коштами підприємств / І. Ф. Стефанів // Наукові записки: зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. акад. нар. госп-ва. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – Вип. 14. – С. 219-222.
92. Стоянова Е. С. Комплексне управління поточними активами та пасивами підприємства [Електронний ресурс] / Е. С. Стоянова. – Режим доступу: <http://www.klerk.ru/boss/articles/314705>.
93. Ступницька Т. М. Вплив структурних змін форми № 1 “Баланс” на аналіз ліквідності підприємства / Т. М. Ступницька, С. І. Ніколаєва // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 3. – С. 75-79.
94. Тимощенко Ю. М. Фінансовий менеджмент активів підприємства: актуальні напрямки його розвитку / Ю. М. Тимощенко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 1. – С. 94-103.
95. Тітаренко Г. Б. Концептуальні підходи до визначення поняття “оборотні активи” в бухгалтерському обліку та аудиті / Г. Б. Тітаренко // Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал. – Херсон: Міжнародний університет бізнесу і права. – 2008. – №14. – С. 32-38.
96. Управління фінансами суб’єктів господарювання в умовах глобальної трансформації: монографія / За ред. І. С. Гуцала. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 484 с.
97. Фаріон В. Я. Аналітична оцінка ділової активності та рентабельності підприємств / В. Я. Фаріон // Інноваційна економіка. – 2013. – № 10 (48). – С. 27-33.

98. Фещенко О. П. Аналіз ліквідності як важливий етап оцінки фінансового стану підприємств / О. П. Фещенко // Фінанси, облік і аудит. – 2012. – № 19. – С. 212-221.

99. Філатова З. В. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства [Електронний ресурс] / З. В. Філатова, А. Г. Ротанова. – Режим доступу: http://www.nbuiv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/ppei/2011_29/Filat.pdf.

100. Філатова З. В. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства [Електронний ресурс] / З. В. Філатова, А. Г. Ротанова. – Режим доступу: http://www.nbuiv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/ppei/2011_29/Filat.pdf.

101. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – С. 328-395.

102. Фінансовий аналіз та звітність: методичні вказівки до практичних занять / Б. Є. Грабовецький, І. В. Шварц. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 102 с.

103. Фінансовий аналіз: підручник / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 536 с.

104. Череп А. В. Ефективність використання основних фондів підприємства / А. В. Череп, А. А. Клименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuiv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_6/files/ekon06_09_43_Cherep_Klimenko.pdf.

105. Чорна І. О. Ефективність використання основних виробничих фондів та розроблення пропозицій щодо її поліпшення/ І. О. Чорна // Держава та регіони. – 2009. – № 2. – С. 212-216.

106. Чухно С. І. Методика аналізу дебіторської заборгованості підприємства [Електронний ресурс] / С. І. Чухно. – Режим доступу: <http://intkonf.org/chuhno-is-metodika-analizu-debitorskoji-zaborgovanosti-pidpriem>.

107. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник / В. М. Шелудько. – [2-ге вид., стер.]. – К.: Знання, 2013. – 375 с.

108. Шеремета М. Й. Аналіз структури власного капіталу підприємства та його вплив на прийняття фінансових рішень / М. Й. Шеремета, Й. М Шеремета // Економічний аналіз. – 2009. – Вип. 4. – С. 332–335.

109. Якобчук Є. В. Еволюція структур бухгалтерського балансу: причини і наслідки / Є. В. Якобчук // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – №1. – С. 158-163.

110. Янковська В. А. Управління активами та пасивами підприємства / В. А. Янковська, А. О. Семенець, С О. Кузнєцова // Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 6. – С. 111-114.